

ΙΟΝΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ

ΤΜΗΜΑ ΑΡΧΕΙΟΝΟΜΙΑΣ, ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΟΝΟΜΙΑΣ ΚΑΙ ΜΟΥΣΕΙΟΛΟΓΙΑΣ

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Μουσείο , Μουσειολογία και Εκπαίδευση παιδιού

Συγγραφή:

Σφηναρολάκη Ιωάννα (Α.Μ. Β2016029)

Εποπτεία:

Βλίζος Σταύρος

Ακαδημαϊκό έτος: 2020-2021

Κέρκυρα

Περιεχόμενα

ΕΙΣΑΓΩΓΗ	3
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1 : ΤΟ ΜΟΥΣΕΙΟ	3
1.1.: Ιστορική Εξέλιξη Μουσείων.....	4
1.2. ΟΡΙΣΜΟΣ ΜΟΥΣΕΙΟΥ	8
1.3. Η ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΚΑΙ ΤΑ ΕΙΔΗ ΤΩΝ ΜΟΥΣΕΙΩΝ	9
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2: Μουσειακή εκπαίδευση –Μουσειοπαιδαγωγική.....	12
2.1. Ιστορική αναδρομή μουσειακής εκπαίδευσης.....	12
2.2. Ορισμός μουσειοπαιδαγωγικής και μουσειοπαιδαγωγού	15
2.3. Σκοποί και στόχοι της Μουσειοπαιδαγωγικής.....	15
2.4. Μουσείο - Σχολείο	17
2.4.1. Ρόλος Εκπαιδευτή.....	19
2.4.2. Ρόλος Γονέα	19
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3: ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΠΑΙΔΙΟΥ ΜΕΣΑ ΑΠΟ ΤΟ ΜΟΥΣΕΙΟ.....	21
3.1. Μουσείο και παιδί.....	21
3.2. Συμπληρωματικός ο ρόλος του μουσείου στην εκπαίδευση του παιδιού	22
3.3. Εκπαιδευτικά προγράμματα.....	24
3.4. Είδη εκπαιδευτικών προγραμμάτων	25
3.4.1 Εκπαιδευτικά προγράμματα μουσείων.....	26
3.4.2 Εκπαιδευτικά προγράμματα από τους εκπαιδευτικούς των σχολείων	29
ΕΠΙΛΟΓΟΣ	31
Βιβλιογραφία	32

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Τα μουσεία ως θεματοφύλακες της πολιτισμικής κληρονομιάς και ιστορίας ενός τόπου αποτελούν χώρους επαφής και επικοινωνίας των ανθρώπων με το παρελθόν τους και συμβάλλουν στη διαμόρφωση της ταυτότητας τους. Προσφέρουν εμπειρίες και ερεθίσματα που συμβάλλουν στη γνωστική και συναισθηματική ανάπτυξη καλλιεργώντας μια σειρά από δεξιότητες, όπως την ανακαλυπτική διάθεση, την κριτική στάση, και άλλες. Η επαφή με αντικείμενα από ένα μακρινό παρελθόν που φέρουν την ιστορία μιας ολόκληρης κοινωνίας συμβάλλει στην κατανόηση του εαυτού μας και του κόσμου. Αρκετά μουσεία μέσα από τα εκπαιδευτικά προγράμματα που προσφέρουν παρέχουν σημαντική γνώση και ευκαιρίες για κριτικό στοχασμό, αλληλεπίδραση και ανάπτυξη κοινωνικών δεξιοτήτων. Γενικά, τα μουσεία ως φορείς άτυπης εκπαίδευσης συμβάλλουν στη βιωματική προσέγγιση της γνώσης.

Η βιωματική μάθηση εξάλλου αποτελεί τον πυρήνα πολλών εκπαιδευτικών προγραμμάτων, όπου οι μαθητές έρχονται σε επαφή με τα μουσειακά αντικείμενα, ‘‘συνομιλούν’’ και μέσα από διάφορες τεχνικές προσπαθούν να συγκροτήσουν τις γνώσεις τους για αυτά ενεργοποιώντας όλες τις αισθήσεις τους (Νικονάνου 2010).

Η παρούσα εργασία ασχολείται με το ρόλο των μουσείων στη γνωστική και κοινωνική ανάπτυξη του μαθητή.

Αρχικά θα γίνει μια διασαφήνιση του όρου μουσείου, κατόπιν θα επιχειρηθεί μια ιστορική αναδρομή και στη συνέχεια θα επικεντρωθούμε στη συμβολή του μουσείου ως φορέα εκπαίδευσης.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1 : ΤΟ ΜΟΥΣΕΙΟ

Οι σύγχρονες παιδαγωγικές θεωρίες αναγνωρίζοντας τη συμβολή των μουσείων στην γνωστική και ψυχοκοινωνική ανάπτυξη των μαθητών, τα εντάσσουν στις άτυπες δομές εκπαίδευσης, καθώς αναγνωρίζουν τη συμβολή του περιβάλλοντος, φυσικού, πολιτισμικού, ιστορικού στη δόμηση της γνώσης μέσα μάλιστα από βιωματικές δράσεις. Οι θεωρίες αυτές επηρέασαν τη μουσειοπαιδαγωγική, η οποία αποσκοπεί να παρέχει σε όλους τη δυνατότητα «ανάγνωσης» και δημιουργικής ερμηνείας του υλικού πολιτισμού. Με την έννοια αυτή «η μουσειοπαιδαγωγική μπορεί να εμπλουτίσει τη σχολική εκπαίδευση, μετατοπίζοντας την εκπαιδευτική διαδικασία εκτός των τειχών του σχολείου και συνδέοντάς τη με το ευρύτερο κοινωνικό, πολιτισμικό και φυσικό περιβάλλον» (Νάκου, 2001:74-76).

1.1.: Ιστορική Εξέλιξη Μουσείων

Το Μουσείο ως ο θεματοφύλακας της πολιτισμικής κληρονομιάς, είναι ο χώρος όπου ο επισκέπτης έχει τη δυνατότητα να μελετήσει το παρελθόν και το παρόν, να ψυχαγωγηθεί, να εμπλουτίσει τις γνώσεις του, να ενημερωθεί. Ετυμολογικά η λέξη προέρχεται από τις Μούσες, κόρες του Δία και της Μνημοσύνης, προστάτιδες των Τεχνών και των Γραμμάτων. Στην αρχαία Ελλάδα η λέξη μουσείο συνδεόταν με το ναό που ήταν αφιερωμένος στις Μούσες. Έκτοτε η λέξη απαντάται σε όλες τις περιόδους της ιστορίας μέχρι σήμερα. Σήμερα, η λέξη μουσείο αναφέρεται σε έναν πολυδιάστατο πολιτιστικό οργανισμό. Η ιδέα του μουσείου είναι άρρηκτα συνδεδεμένη με την τάση της συλλογής αντικειμένων.

Ο θεσμός του μουσείου έχει τις αφετηρίες του στις προσπάθειες των ανθρώπων να συγκεντρώσουν και να φυλάξουν αντικείμενα και στις ιδιαίτερες σχέσεις που αναπτύσσουν με αυτά (Schnapp 1996), οι οποίες εμφανίζουν διαφορετικά χαρακτηριστικά σε κάθε ιστορική περίοδο με αντίστοιχες επιπτώσεις στην αντιμετώπιση των συλλογών και κατ' επέκταση στην ιστορία των μουσείων. Η ανάπτυξη της συλλεκτικής δραστηριότητας εμφανίζεται ήδη από την αρχαιότητα σε διάφορες περιοχές του κόσμου, όπως, για παράδειγμα στη Μεσοποταμία, την Αρχαία Ελλάδα, τη Ρώμη, την Ινδία, την Κίνα. Πρόκειται, ωστόσο για συλλογές με κατεξοχήν θρησκευτικό και τελετουργικό χαρακτήρα. Ελάχιστες είναι οι περιπτώσεις συλλογών που συνδέονται με εκπαιδευτική χρήση όπως αυτή της Μεσοποταμίας, καθώς και οι συλλογές chitrashalas στην Αρχαία Ινδία που περιλάμβαναν γλυπτά και ζωγραφικά έργα και υπηρετούσαν τους στόχους της διδασκαλίας της ιστορίας, των θρησκευτικών και της τέχνης (Ambrose και Paine 2006).

Η ίδρυση του πρώτου «Μουσείου» καταγράφεται στους ελληνιστικούς χρόνους (290 π.Χ) στην Αλεξάνδρεια της Αιγύπτου από τον Πτολεμαίο τον Α΄, όπου φυλάσσονται γλυπτά, εργαλεία, αστρονομικά όργανα, αλλά και φυτά και ζώα. Ο χώρος αυτός ανήκε στο συγκρότημα των ανακτόρων των Πτολεμαίων και συνδεόταν με τη Βιβλιοθήκη της Αλεξάνδρειας. Επρόκειτο για ένα χώρο που συγκέντρωνε εκθέματα από διάφορα επιστημονικά πεδία και προοριζόταν ως αίθουσα μελέτης για τους ιστορικούς, τους μαθηματικούς, τους φιλοσόφους, τους γεωγράφους και τους επιστήμονες της εποχής. Ο αρχιτεκτονικός του τύπος έμοιαζε με αρχαιοελληνικό ιερό, ενώ στο εσωτερικό του περιστοιχίζονταν αγάλματα και πολύτιμα έργα Τέχνης. Η ύπαρξη αυτών των κτιρίων αύξανε το κύρος των Πτολεμαίων και αναδείκνυε τη διαφορά τους από τα άλλα βασίλεια που αποτελούσαν τον κύριο αντίπαλο της δυναστείας τους. Το μουσείο αυτό καταστράφηκε τον 3ο αιώνα μ.Χ..

Στη συνέχεια, κατά τους ρωμαϊκούς χρόνους το μουσείο ονομάστηκε Museum και χρησιμοποιήθηκε από τους Ρωμαίους ως χώρος φιλοσοφικών συζητήσεων αλλά και συγκέντρωσης αντικειμένων. Σημειωτέον ότι η Ρώμη αναπτύσσει την πρακτική της μεταφοράς κι έτσι πολλά έργα τέχνης ως πολεμικά λάφυρα των κατεκτημένων περιοχών οδήγησαν στη δημιουργία συλλογών. Σε αρκετές περιπτώσεις εκτίθεντο στην αγορά, σε δημόσιους κήπους, σε λουτρά και ναούς. Η συγκέντρωση αντικειμένων και η δημόσια έκθεσή τους συνεχίστηκε και στα

χρόνια του Μεσαίωνα. Μάλιστα εκείνη την περίοδο, προτιμούνταν τα αντικείμενα θρησκευτικού χαρακτήρα (εικόνες και διάφορα τελετουργικά αντικείμενα), τα οποία στόλιζαν μοναστήρια και εκκλησίες. Την περίοδο εκείνη η έννοια της μόρφωσης είχε άμεση σχέση με τη γνώση της Αγίας Γραφής και υπηρετούσε θρησκευτικούς στόχους.

Παράλληλα, η ύπαρξη ιδιωτικών συλλογών με έργα τέχνης κατά τον 15ο αιώνα συνέβαλε στη δημιουργία του πυρήνα των αντικειμένων των ευρωπαϊκών μουσείων με χαρακτηριστικότερο παράδειγμα τη συλλογή του Λαυρεντίου των Μεδίκων στη Φλωρεντία. Μέσα στο παλάτι των Μεδίκων υπήρχε και το Μουσείο, το οποίο αποτέλεσε πρότυπο για τα ιδιωτικά μουσεία που ιδρύθηκαν την εποχή εκείνη στην Ευρώπη. Το μουσείο άνοιξε για το κοινό το 1865 κι έκτοτε παραμένει το δημοφιλέστερο σε όλη την Ιταλία. Χτίστηκε το 1560 από το διάσημο αρχιτέκτονα Vasari για να στεγάσει τα αρχεία της Φλωρεντίας και ολοκληρώθηκε το 1560. Η οικογένεια των Μεδίκων στέγασε εκεί τις συλλογές έργων τέχνης που είχαν στην κατοχή τους οι μάγιστροι .

Η Ιταλική Αναγέννηση τον 15ο αιώνα αποτέλεσε μια περίοδο κατά την οποία διενεργείται μια σημαντική στροφή του ανθρώπου προς τα γράμματα, τις Επιστήμες και τις Τέχνες, καθώς ο κύριος στόχος ήταν η επίτευξη του «homo universalis». Την περίοδο εκείνη τα αντικείμενα αποκτούν μια αισθητική αξία ανεξάρτητη από τη θρησκευτική ή τελετουργική τους σημασία, γεγονός που οδηγεί στην ανακάλυψη του αρχαιοελληνικού και ρωμαϊκού παρελθόντος και στην ανάπτυξη του εμπορίου έργων τέχνης. Τότε ανθίζει η συλλεκτική δραστηριότητα. Οι ιδιωτικές συλλογές έργων Τέχνης μελετούνταν, ερευνούνταν και ήταν προσβάσιμες από βασιλιάδες, ευγενείς και εκλεκτούς επισκέπτες διατηρώντας έναν εκπαιδευτικό χαρακτήρα.

Την περίοδο της Αναγέννησης εμφανίζεται ξανά ο όρος μουσείο, καθώς και μια νέα κατηγορία μουσείων, τα cabinets of curiosités (ντουλάπια της περιέργειας). Σε αυτά φυλάσσονταν αντικείμενα ιδιωτικών συλλογών που περιελάμβαναν διάφορα περίεργα και σπάνια αντικείμενα (αρχαιοελληνικά και ρωμαϊκά αγάλματα) που έδιναν κύρος σε όσους τα είχαν στην κατοχή τους. Η κατοχή και ο έλεγχος της γνώσης, εκείνη την εποχή, ήταν σημαντικό προνόμιο, καθώς η κατανόηση του κόσμου στηριζόταν στο αποτέλεσμα των πραγμάτων. Εκείνη την εποχή οι κάτοχοι μουσειακών αντικειμένων αποκτούν ισχύ και συμβολικά επικαλούνται κυρίαρχοι της γνώσης. Επιπλέον, οι συλλογές αυτές διέφεραν από τις συλλογές των μοναστηριών που περιορίζονταν στη συγκέντρωση εκκλησιαστικών κειμηλίων και αντικειμένων. Επρόκειτο για ιδιωτικές συλλογές και η θέασή τους ήταν προνόμιο ενός μικρού αριθμού ατόμων, που προέρχονταν από την τάξη των ευγενών και των διανοούμενων.

Ωστόσο, αυτή η συνήθεια αρχίζει να αλλάζει κατά τον 17ο αιώνα, όταν το μουσείο παίρνει μια δημόσια διάσταση. Πολλές ιδιωτικές συλλογές δωρίζονται ή πωλούνται σε πανεπιστήμια και πνευματικά ιδρύματα, για να εκτεθούν στο ευρύ κοινό. Μια τέτοια δωρεά έγινε από τον λόρδο Ashmole, ο οποίος προσέφερε τη συλλογή του στο Πανεπιστήμιο της Οξφόρδης το 1686, ενώ λίγα χρόνια νωρίτερα, το 1671, είχε ιδρυθεί το πρώτο μουσείο στη Βασιλεία.

Η πρώτη επίσημη αναφορά στον όρο μουσείο με δημόσιο χαρακτήρα τοποθετείται γύρω στα 1683 στο Πανεπιστήμιο του Κέμπριτζ, όπου εμφανίζεται το πρώτο εταιρικό σώμα που δέχεται ιδιωτική συλλογή, μεριμνά για τις κατάλληλες κτιριακές εγκαταστάσεις με σκοπό να τη φιλοξενήσει και να προσφέρει στο κοινό. Ο ρόλος των μουσείων μετασχηματίζεται. Σκοπός των νέων μουσείων ήταν όχι μόνο να διαφυλάξουν διάφορα καλλιτεχνικά δημιουργήματα και δείγματα ζώων και φυτών, αλλά κυρίως να εκπαιδεύσουν τους επισκέπτες τους.

Οι εξελίξεις κατά το 18ο και 19ο αιώνα, με τη Γαλλική Επανάσταση, την εκβιομηχάνιση της κοινωνίας, τη δημιουργία νέων εθνικών κρατών και την άνοδο της αστικής τάξης και κουλτούρας, συνέβαλαν ώστε το Μουσείο να αλλάξει χαρακτήρα και να πάρει τα χαρακτηριστικά που έχει σήμερα. Η έκθεση των συλλογών δεν αφορούσε πια μια μικρή κλειστή ή ιδιωτική ομάδα, αλλά έγινε δημόσια. Το 18ο αιώνα, ο όρος μουσείο άρχισε να αφορά το κτήριο που στέγαζε τις συλλογές. Αξίζει να σημειωθεί, επίσης, πως το 1793, κατά τη διάρκεια της Γαλλικής Επανάστασης, το ανάκτορο του Λούβρου μετατράπηκε σε Μουσείο της Γαλλικής Δημοκρατίας με εκθέματα αντικείμενα από τις βασιλικές συλλογές. Τα εκθέματα πλέον παραχωρούνται στο λαό, σε μια περίοδο, που επικρατεί ο Ρομαντισμός και ο εθνικισμός παρακινεί τα κράτη να στρέψουν την προσοχή τους στην ιστορία και τον πολιτισμό τους για να βρουν την εθνική τους ταυτότητα. Οι συλλογές το 17ο και 18ο αιώνα γνώρισαν ιδιαίτερη άνθιση και περιλάμβαναν αξιοπερίεργα αντικείμενα, έργα τέχνης και είδη του φυτικού και ζωικού βασιλείου.

Μέσα σε αυτό την περιρρέουσα ατμόσφαιρα, ο αριθμός των μουσείων αυξάνεται με στόχο τη σφυρηλάτηση της εθνικής ταυτότητας των λαών. Έτσι, τα μουσεία του 19ου θεωρούνται μουσεία εθνικά, αναδεικνύουν την εθνική κληρονομιά και καλλιεργούν την εθνική μνήμη και ιστορία. Ο νέος χαρακτήρας των μουσείων επέβαλε τη δημιουργία νέων μεγαλύτερων χώρων που θα συμβόλιζαν την δόξα του κάθε έθνους. Τα μουσειακά αντικείμενα θεωρούνταν πια αντικείμενα εθνικής κληρονομιάς και η συλλογή και προστασία τους, ζήτημα εθνικού χρέους. Η στροφή αυτή οδήγησε στην ολοένα και μεγαλύτερη συγκέντρωση αντικειμένων στα μουσεία με συνεπαγόμενες αλλαγές και στον τρόπο έκθεσής τους. Τα αντικείμενα καταγράφονταν και αποθηκεύονταν και υπήρχε ταξινόμηση σε αυτά που επιλέγονταν να εκτεθούν στον χώρο της έκθεσης.

Το πέραςμα στον 20ο αιώνα αποτέλεσε σημαντικό σημείο στην εξέλιξη των μουσείων. Νέοι τύποι μουσείων άρχισαν να εμφανίζονται με διαφορετική φιλοσοφία και προσανατολισμό προτάσσοντας την επικοινωνία του μουσείου με τον επισκέπτη. Στην Ελλάδα, η πορεία του θεσμού των μουσείων ξεκίνησε με την ίδρυση του νέου ελληνικού κράτους και συνδέθηκε με το αρχαιοελληνικό παρελθόν. Σύμφωνα με τη Βουδούρη, ο Αδαμάντιος Κοραής εξοργισμένος από την αρπαγή χειρογράφων της Πάτμου από κάποιον ξένο περιηγητή, έστειλε υπόμνημα στο Οικουμενικό Πατριαρχείο ζητώντας την ίδρυση «Ελληνικού Μουσείου».

Το νέο κράτος αντιμετώπιζε τα μνημεία και τα έργα της αρχαιότητας ως κομμάτι της εθνικής του ταυτότητας και η προστασία τους θεωρούνταν κύριο κρατικό μέλημα. Σε αυτό το πλαίσιο, το 1829 ο Καποδίστριας ίδρυσε το πρώτο μουσείο στο Ορφανοτροφείο της Αίγινας. Το 1834 ψηφίστηκε ο πρώτος αρχαιολογικός νόμος που προσδιόριζε τη δημιουργία μουσείων στις

πόλεις της επαρχίας. Η πρώτη και αρχική μορφή του Κεντρικού Αρχαιολογικού Συμβουλίου θεσμοθετείται ήδη το 1834. Πρόκειται για την «Κεντρική Επιτροπή», που συστάθηκε με βάση το Νόμο 10/22.5.1834 της Αντιβασιλείας, *«Περὶ τῶν ἐπιστημονικῶν καὶ τεχνολογικῶν συλλογῶν, περὶ ἀνακαλύψεως καὶ διατηρήσεως τῶν ἀρχαιοτήτων καὶ τῆς χρήσεως αὐτῶν»*.

Η «Κεντρική Ἐπιτροπή» και η Αρχαιολογική Υπηρεσία, που συστήνεται λίγο μετά την εδραίωση του Νεοελληνικού Κράτους, θέτουν ως άμεση προτεραιότητα την προστασία, οργάνωση και διαχείριση των αρχαιοτήτων και την ένταξή τους στη νεοελληνική πραγματικότητα. Ωστόσο, οι οικονομικές και οι πολιτικοκοινωνικές συνθήκες δεν ευνοούσαν την ανάπτυξη πολιτιστικών δραστηριοτήτων και όσα αντικείμενα συλλέγονταν ή ανακαλύπτονταν με τις ανασκαφές, τοποθετούνταν σε αποθήκες εκκλησιῶν ή σχολείων. Αυτά τα αντικείμενα αποτέλεσαν το κυρίως υλικό των μετέπειτα μουσείων. Η συγκέντρωση αντικειμένων ήταν προσανατολισμένη σε όσα προέρχονταν από την κλασική περίοδο, μέσα στο κλίμα του νεοκλασικισμού που επικρατούσε στην Ευρώπη.

Στην Ελλάδα, η εμμονή στην κλασική αρχαιότητα μπορούσε να εξηγηθεί ως προσπάθεια απόδειξης της ιστορικής συνέχειας του ελληνισμού που συνέδεε τη σύγχρονη Ελλάδα με τη δόξα των αρχαίων προγόνων. Μέσα σε αυτό το κλίμα, η βυζαντινή περίοδος είχε αγνοηθεί σε μεγάλο βαθμό μέχρι τα τέλη του 19ου αιώνα. Στις αρχές του 20ού δημιουργήθηκε η Εθνική Πινακοθήκη (1900), το Βυζαντινό Μουσείο (1914), το Λαογραφικό Μουσείο (1918) και το Εθνικό Μουσείο (1926). Η πολιτιστική αυτή δραστηριότητα διακόπηκε κατά τη διάρκεια της Κατοχής, όπου έγινε μεγάλη προσπάθεια να κρυφτούν τα αρχαιολογικά εκθέματα των πόλεων. Μετά το τέλος του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου ξεκίνησε μια νέα περίοδος στην ιστορία των μουσείων με τη δημιουργία νέων σε όλη τη χώρα.

Τη σύγχρονη εποχή το μουσείο έχει άμεση σχέση με τη δομή και την εξέλιξη της κοινωνίας. Αυτό αναφέρεται και στον ορισμό του το Διεθνές Συμβούλιο για τα Μουσεία (ICOM: International Council of Museums) που ορίζει το μουσείο ως: *ένα «μη κερδοσκοπικό, μόνιμο ίδρυμα στην υπηρεσία της κοινωνίας και της εξέλιξής της, ανοιχτό στο κοινό, το οποίο αποκτά, διατηρεί, ερευνά, επικοινωνεί και εκθέτει την απτή και άυλη κληρονομιά της ανθρωπότητας και του περιβάλλοντός της για λόγους εκπαίδευσης, μελέτης και διασκέδασης»*. Από τα παραπάνω συνάγεται ότι ο χαρακτήρας των μουσείων γίνεται περισσότερο ανθρωποκεντρικός καθώς στον πυρήνα της σύστασης του σύγχρονου μουσείου βρίσκεται ο ίδιος ο άνθρωπος και κατ' επέκταση η πολιτιστική του κληρονομιά. Ο 19ος αιώνας βρίσκει τα Μουσεία να επενδύουν στη σχέση τους με το κοινό.

Σύμφωνα με την Hooper Greenhill (1994), στη Μ. Βρετανία τα μουσεία καλούνται να παίξουν ένα σημαντικό ρόλο στη μόρφωση και στην καλλιέργεια του κοινού, προσφέροντας δυνατότητες εκπαιδευτικής αυτοβοήθειας στην εργατική και μεσαία τάξη και μεριμνώντας για την επαγγελματική κατάρτιση των νέων. Παράλληλα η μεσαία τάξη προσπαθεί να δημιουργήσει κοινούς χώρους για όλες τις τάξεις και να ανταποκριθεί στις ανάγκες που προκύπτουν από την ύπαρξη ελεύθερου χρόνου. Βιβλιοθήκες και μουσεία θεωρούνται χώροι συνάντησης

διαφορετικών τάξεων, χώροι όπου μπορούν όλες οι κοινωνικές τάξεις να περάσουν εποικοδομητικά το χρόνο τους, ενώ παράλληλα συμβάλλουν στη μάθηση και στη διαμόρφωση του γούστου (Νικονάκου, 2009:37).

Τα τέλη του 19ου αιώνα βρίσκουν τα μουσεία να έχουν αποκτήσει μια παιδαγωγική διάσταση. Είναι ανοιχτά πλέον στο κοινό και καλούνται να παίξουν έναν εκπολιτιστικό ρόλο και να συμβάλουν στη διαμόρφωση του αισθητικού κριτηρίου και των εθνικών συνειδήσεων. Το μουσείο βασίζεται πλέον στην επιστημονική έρευνα και τεκμηρίωση. Θεωρείται πηγή καλλιέργειας με βάση την αξία και τη σημασία των εκθεμάτων του αλλά και για την καλλιέργεια κοινωνικών δεξιοτήτων, συμπεριφορών και πρακτικών που συνδέονται με την επίσκεψη σε αυτό όπως για παράδειγμα η πειθαρχία (Νικονάκου, 2009:38). Οι σχέσεις μουσείου και σχολείου αρχίζουν να αναπτύσσονται. Τα μουσεία φαίνεται να θέλουν να συμβάλλουν στη μόρφωση των παιδιών και των νέων. Μια νέα σχέση σχολείου –μουσείου αναπτύσσεται καθώς και οι εκπαιδευτικοί θεωρούν τους χώρους πολιτισμικής αναφοράς ως μέσο εμπλουτισμού της σχολικής γνώσης, τάση που θα γίνει κυρίαρχη στις αρχές του 20ου αιώνα.

1.2. ΟΡΙΣΜΟΣ ΜΟΥΣΕΙΟΥ

Το Διεθνές Συμβούλιο Μουσείων (ICOM) ορίζει το μουσείο ως: *«Μόνιμο ίδρυμα στην υπηρεσία της κοινωνίας και της ανάπτυξής της, ανοιχτό στο κοινό, που ερευνά τα υλικά αντικείμενα των ανθρώπων και του περιβάλλοντός τους, αποκτά αυτά τα αντικείμενα, τα διατηρεί, τα ερμηνεύει και πρωτίστως τα εκθέτει προς όφελος του κοινού, κυρίως μέσα από διαδικασίες μελέτης, εκπαίδευσης και ψυχαγωγίας»*. Αυτός δεν είναι ο μοναδικός ορισμός που έχει διατυπωθεί, θεωρείται όμως ο πιο πλήρης, επειδή αναφέρεται τόσο στις λειτουργίες του μουσείου όπως η καταγραφή, η απόκτηση, η συντήρηση, η μελέτη, η τεκμηρίωση, όσο και στην επικοινωνιακή και εκπαιδευτική λειτουργία του οργανισμού. Στην ίδια φιλοσοφία κινείται και ο ορισμός του Υπουργείου Πολιτισμού που ορίζει το μουσείο ως : *«την υπηρεσία ή τον οργανισμό μη κερδοσκοπικού χαρακτήρα, με ή χωρίς ίδια νομική προσωπικότητα, που αποκτά, δέχεται, φυλάσσει, συντηρεί, καταγράφει, τεκμηριώνει, ερευνά, ερμηνεύει και κυρίως εκθέτει και προβάλλει στο κοινό συλλογές αρχαιολογικών, καλλιτεχνικών, εθνολογικών ή άλλων υλικών μαρτυριών του ανθρώπου και του περιβάλλοντός του, με σκοπό τη μελέτη, την εκπαίδευση και την ψυχαγωγία»*. Στην ομάδα αυτή συγκαταλέγει και τα μουσεία ανοικτού χώρου ως οργανισμούς με παρεμφερείς σκοπούς και λειτουργίες.

Εξετάζοντας συγκριτικά και τους δύο αυτούς ορισμούς καταλήγουμε σε ορισμένες διαπιστώσεις:

1. Η έννοια του μουσείου χρησιμοποιείται με την ευρεία έννοια και περιλαμβάνει και τους ευρύτερα μουσειακούς χώρους (φυσικά τοπία, αρχαιολογικά, εθνογραφικά, ιστορικά και

βιομηχανικά μνημεία που έχουν το χαρακτήρα του μουσείου σύμφωνα με το άρθρο 4 του καταστατικού του ICOM).

2. Βασικοί πυλώνες ενός μουσείου θεωρούνται: οι συλλογές, ο χώρος, το κοινό.

3. Ιδιαίτερη έμφαση δίνεται στη σχέση που καλλιεργεί ένα μουσείο με το κοινό, καθώς τόσο η λειτουργία του όσο και οι δράσεις του σκοπεύουν στην ικανοποίηση αναγκών του κοινού, στη μετάδοση γνώσεων και στην καλλιέργεια αξιών.

1.3. Η ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΚΑΙ ΤΑ ΕΙΔΗ ΤΩΝ ΜΟΥΣΕΙΩΝ

Τα Μουσεία θεωρούνται ζωντανοί οργανισμοί, που προσφέρουν απτή και άμεση γνώση, μέσω των αισθήσεων. Κατά τον Κώδικα Δεοντολογίας του ICOM τα Μουσεία έχουν ως αποστολή να:

- 1) Διασώζουν, ερμηνεύουν και προβάλλουν τη φυσική και πολιτιστική κληρονομιά της ανθρωπότητας.
- 2) Διαφυλάσσουν τις συλλογές τους προς όφελος της κοινωνίας και της ανάπτυξης τους.
- 3) Να συγκεντρώνουν πρωτογενή στοιχεία για τη συγκρότηση και τη διεύρυνση των γνώσεων.
- 4) Να συμβάλλουν στη γνώση, την κατανόηση και τη διαχείριση της φυσικής και πολιτιστικής κληρονομιάς.
- 5) Να συνεργάζονται στενά με τις κοινότητες προέλευσης των συλλογών τους, καθώς και με αυτές που εξυπηρετούν.
- 6) Να λειτουργούν μέσα στο πλαίσιο του νόμου.
- 7) Να λειτουργούν με επαγγελματικό τρόπο.

Βασική αποστολή του μουσείου αποτελεί η διάθεση και η συντήρηση των έργων τέχνης με απώτερους σκοπούς τη γνωριμία με το ευρύ κοινό, την αισθητική καλλιέργεια και τη διάθεση έμπνευσης καινούργιων δημιουργιών. Η έκθεση των συλλογών τους συνιστά το κύριο εκπαιδευτικό όργανο του μουσείου, διότι βοηθά τα παιδιά να κατανοήσουν το ταξίδι από την παιδική ηλικία στην ενηλικίωση (Hicks, 2005). Σύμφωνα με τη Νάκου (2002), τρία είδη σύγχρονων μουσείων μπορούμε σχηματικά να διακρίνουμε: τα παραδοσιακά, τα μοντέρνα και τα μεταμοντέρνα.

Στα παραδοσιακά συγκαταλέγονται τα μεγάλα εθνικά μουσεία, τα οποία ιδρύθηκαν για να στεγάσουν την πολιτιστική κληρονομιά ενός έθνους με απώτερο σκοπό τη δημιουργία ενός πλαισίου ισχύος και συνοχής για τις μελλοντικές γενιές. Τα μουσεία αυτά επικεντρώνουν το ενδιαφέρον τους στα αντικείμενα και όχι στο κοινό τους, «το οποίο δείχνει να αισθάνεται δέος για τα ίδια τα μουσεία ως θεσμό και όχι για το περιεχόμενο τους (Νάκου 2002: 123)», με αποτέλεσμα να μένουν έξω από αυτά. Κατά τη μελετήτρια, τα μουσεία αυτά μένουν προσκολλημένα στο παρελθόν και υιοθετούν μοντέλα και παγιωμένες θεωρίες όπως αυτό του διδακτισμού για την εκπλήρωση του εκπαιδευτικού τους ρόλου.

Τα μοντέρνα μουσεία μετατοπίζουν το ενδιαφέρον τους προς τον άνθρωπο και στον τρόπο με τον οποίο μπορούν να δημιουργήσουν το κατάλληλο κοινωνικό και πολιτισμικό πλαίσιο το οποίο θα γεφυρώνει το παρελθόν με το παρόν. Τα μοντέρνα μουσεία κλίνουν προς θεωρίες όπως αυτή του κονστρουκτιβισμού καθώς θεωρούν ότι η γνώση δομείται μέσα από σύνθετες σχέσεις διάδρασης τις οποίες αναπτύσσουν με το πολύπλευρο και σύνθετο περιβάλλον (Νάκου, 2002).

Τα μεταμοντέρνα μουσεία θέτουν στο επίκεντρο τον άνθρωπο και ακολουθούν την κονστρουκτιβιστική/εποικοδομιστική θεωρία. Τα μουσεία αυτής της κατηγορίας τείνουν να παρουσιάζουν τα αντικείμενα με τη μορφή *«ανοικτής αποθήκευσης» «με την ελάχιστη δυνατή ερμηνεία, ώστε να διευκολύνουν πολλές και εναλλακτικές χρήσεις και ερμηνείες* (Νάκου 2001: 137)».

Χαρακτηριστικά Μουσείων

Όλα τα Μουσεία παρουσιάζουν κάποια κοινά χαρακτηριστικά μεταξύ τους αλλά και κάποιες διαφοροποιήσεις. Αναφορικά με τα κοινά χαρακτηριστικά, που απορρέουν και από τον ορισμό τους, αναφέρουμε τα εξής:

- Έχουν συλλογές αντικειμένων του φυσικού κόσμου οι οποίες προσφέρουν στους επισκέπτες τη χαρά της γνωριμίας με το αυθεντικό, το ωραίο, το μοναδικό.
- Στοχεύουν στην επιμέλεια, ερμηνεία και έκθεση (επικοινωνία) αυτών των συλλογών σε διαφορετικές ομάδες κοινού.
- Οφείλουν να διατηρήσουν και να προστατεύσουν αυτές τις συλλογές για τις επόμενες γενεές.
- Τα περισσότερα από αυτά είναι δημόσιοι οργανισμοί, μη κερδοσκοπικοί.
- Οι εκθέσεις τους αποτελούν από τα πιο δυνατά επικοινωνιακά μέσα για την παρουσίαση αντικειμένων, ιδεών και αφηγήσεων.

Οι διαφοροποιήσεις τους συγκαταλέγονται στα εξής σημεία:

- Στο είδος και στο μέγεθος των συλλογών τους ή τη θεματική τους.

- Στην αποστολή και τους στόχους τους (π.χ. ανοικτά προς την κοινωνία ή όχι).
- Στον αριθμό του επιστημονικού ή άλλου προσωπικού τους .
- Στο νομικό και θεσμικό- ιδιοκτησιακό τους καθεστώς και στην οικονομική τους υπόσταση.
- Στην αρχιτεκτονική φυσιογνωμία και ταυτότητα του κτηρίου που τα στεγάζει.
- Στις παρεχόμενες υπηρεσίες τους.
- Στην πολιτική διαχείρισης, επιμέλειας και ασφάλειας των συλλογών τους.
- Στους όρους και ώρες λειτουργίας τους, κ.α.

Είδη Μουσείων

Μια πρώτη κατηγοριοποίηση είναι αυτή σε Κρατικά, Δημόσια και Ιδιωτικά βάσει ιδρυτικού και διαχειριστικού φορέα. Μια άλλη είναι η κατηγοριοποίηση βάσει βεληνεκούς, σε Εθνικά, Περιφερειακά και Τοπικά, καθώς και η κατηγοριοποίηση βάσει κοινού σε Μουσεία Γενικού ενδιαφέροντος, Ειδικού Ενδιαφέροντος και Εκπαιδευτικού ενδιαφέροντος. Τέλος, βάσει χώρου έχουμε Αρχαιολογικούς χώρους, Υπαίθρια και Μουσεία σε Ιστορικά κτίρια. Επίσης έχουμε με βάση το περιεχόμενο και το είδος των αντικειμένων που συλλέγουν και εκθέτουν, τα εξής Μουσεία:

Μουσεία Τεχνών στα οποία συγκαταλέγονται τα Μουσεία Καλών Τεχνών, οι Πινακοθήκες (με έργα ζωγραφικής, γλυπτικής, σχεδίων), τα Μουσεία Φωτογραφίας, τα Μουσεία Αρχιτεκτονικής, τα Μουσεία Διακοσμητικών και Εφαρμοσμένων Τεχνών (έπιπλα, υαλουργία, υφαντική, κοσμήματα, ρούχα και αξεσουάρ μόδας, κ.α.), τα Μουσεία Δραματικής Τέχνης (Θεατρικά Μουσεία), τα Μουσεία της Έβδομης Τέχνης (Μουσεία Κινούμενης Εικόνας – Κινηματογράφου), τα Μουσεία της Τέχνης των Λαών . Έχουμε επίσης Ιστορικά Μουσεία, στα οποία συγκαταλέγονται τα Υπαίθρια Μουσεία, τα Τεχνολογικά Μουσεία, τα Μουσεία Βιομηχανικής Αρχαιολογίας, τα Μουσεία Κοινοτήτων, τα Μουσεία Εθνοτήτων και τα Μουσεία πόλεων. Επιπλέον, έχουμε τα Μουσεία Επιστημών, στα οποία ανήκουν τα Μουσεία Βιομηχανίας και Τεχνολογίας, τα Μουσεία Φυσικής Ιστορίας, τα Μουσεία Ζωολογίας, Βοτανικής, Γεωλογίας και Ανθρωπολογίας. Τέλος, έχουμε ακόμη Αρχαιολογικά Μουσεία, Παιδικά Μουσεία, Γενικά ή/και Εγκυκλοπαιδικά Μουσεία, Ειδικά ή Μονογραφικά Μουσεία.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2: Μουσειακή εκπαίδευση –Μουσειοπαιδαγωγική

Η ίδρυση του Διεθνούς Συμβουλίου Μουσείων (ICOM) καθώς και των διεθνών επιτροπών του σε επιμέρους τομείς της Μουσειολογίας [μια εκ των οποίων ήταν η επιτροπή με αντικείμενα την «Εκπαιδευτική και Πολιτιστική Δράση στα Μουσεία» (Education and Cultural Action-C.E.C.A.)], συνέβαλε σημαντικά στην ανάπτυξη της Μουσειοπαιδαγωγικής Επιστήμης και στην καθιέρωση του εκπαιδευτικού ρόλου του Μουσείου. Σύμφωνα με τη Γεωργούλη, *«Μουσειοπαιδαγωγική ως επιστημονικός κλάδος αναπτύχθηκε τη δεκαετία του '60 στα πλαίσια κινήματων εκδημοκρατισμού της γνώσης, αλλά και ως ανάγκη της επικοινωνιακής λειτουργίας και πολιτικής των Μουσείων»*. Κατά τη Νάκου (2001), η μουσειακή εκπαίδευση συγκαταλέγεται στους θεσμούς που ασκεί άμεσα ή έμμεσα αγωγή. Αυτό σημαίνει ότι το Μουσείο αποκτά και παιδαγωγικό ρόλο και αναλαμβάνει να σχεδιάσει και να υλοποιήσει εκπαιδευτικές δράσεις και Προγράμματα σε μαθητές κυρίως σχολικής ηλικίας. Η μάθηση που συντελείται στο χώρο του μουσείου έχει σημαντικά οφέλη.

Η μουσειακή εκπαίδευση στην ουσία συνενώνει τη δυναμική δύο πεδίων: της παιδαγωγικής και της μουσειολογίας (Νάκου, 2001), αξιοποιώντας τεχνικές και πρακτικές και από τους δύο χώρους με απώτερο σκοπό την μετάδοση μιας πολιτισμικής παιδείας και της διατήρησης της μνήμης και της πολιτισμικής ταυτότητας. Έργο της μουσειακής εκπαίδευσης είναι ο σχεδιασμός, η οργάνωση και η παρουσίαση μιας θεματικής με στόχο την εμπέδωση και ανάπτυξη των γνώσεων, την ανάπτυξη των ικανοτήτων των μαθητών και την κατανόηση πολιτισμικού περιβάλλοντος (Νάκου, 2001:177,183; Ζούλα & Λέκκου, 2015:25).

Αν και το Μουσείο συγκαταλέγεται στους φορείς της μη τυπικής μάθησης, εντούτοις τα προγράμματα και οι εκπαιδευτικές δράσεις που σχεδιάζονται και υλοποιούνται με απώτερο σκοπό τη διασύνδεση της μάθησης με τον πολιτισμό, την ψυχαγωγία, και την έμπνευση, μέσα από την αλληλόδραση με τα μουσειακά εκθέματα, συμβάλλουν στην απόκτηση μιας δυναμικής βιωματικής εμπειρίας που αποκτούν οι μαθητές κατά την επίσκεψή τους στο χώρο. Στην πραγματικότητα τα μουσεία γίνονται οι διαμεσολαβητές ανάμεσα στο παρόν και στο παρελθόν και συμβάλλουν στην καλύτερη κατανόηση του μέσω των εκθεσιακών αντικειμένων. Επιπλέον, μέσα από τις πρακτικές που αξιοποιούν ενισχύουν τη σχολική γνώση και συμβάλουν στην εμπέδωση της μέσα από βιωματικές πρακτικές. Τέλος, η επαφή των μαθητών με αντικείμενα από ένα απώτερο παρελθόν καλλιεργεί μεταξύ άλλων την αισθητική τους και την κριτική τους σκέψη.

2.1. Ιστορική αναδρομή μουσειακής εκπαίδευσης

Αναφέρθηκε ήδη ότι τα τέλη του 19ου αιώνα βρίσκουν τα μουσεία να έχουν αποκτήσει μια παιδαγωγική διάσταση, να είναι ανοικτά στο κοινό με ένα εκπολιτιστικό και παιδαγωγικό ρόλο καθιερώνοντας μια σχέση με το σχολείο. Η ιστορική αναδρομή που επιχειρήθηκε πιο πάνω,

έκανε αναφορά στο πρώτο μουσείο που ιδρύθηκε με εκπαιδευτικό χαρακτήρα το 1884 στο Μάντσεστερ της Μ. Βρετανίας και το σκοπό που δημιουργήθηκε. Έκτοτε, κάποια μουσεία αρχίζουν να φιλοξενούν εκθέματα για παιδιά. Το 1903 ο Lichtwark διοργανώνει ημερίδα με θέμα *«Τα μουσεία ως χώροι μόρφωσης του λαού»* με την οποία αναγνωρίζεται ο μορφωτικός χαρακτήρας των μουσείων. Ο επιστημονικός διάλογος που ανοίγει, θέτει ζητήματα μουσειολογίας και μουσειοπαιδαγωγικής με αποτέλεσμα την έκδοση περιοδικών με ανάλογο περιεχόμενο. Ένα χρόνο αργότερα ιδρύεται το Τεχνικό Μουσείο στο Μόναχο που σκοπό είχε την ενημέρωση των επισκεπτών σχετικά με τις φυσικές επιστήμες και την τεχνολογία. Πρόκειται για ένα μουσείο που σύμφωνα με την Νικονάνου ήταν επηρεασμένο από το κίνημα του «σχολείου της εργασίας» και την προοδευτική εκπαίδευση, με τη μάθηση μέσα από την πράξη (Νικονάνου, 2009:39-53; Καρυδάκη, 2013:12).

Το 1920 σηματοδοτεί μια χρονιά έναρξης της συνεργασίας μουσείου –σχολείου. Πολλά μουσεία συνεργάζονται με σχολεία. Ανάμεσά τους, το Μουσείο Χάγης και το Μουσείο του Λούβρου που απευθύνονται σε παιδιά με εκπαιδευτικά προγράμματα κατάλληλα προσαρμοσμένα ανά ηλικιακή τάξη, ενώ δημιουργείται και το πρώτο παιδικό εργαστήριο, το Victoria and Albert Museum (Κόκκινος-Αλεξάκη, 2002:183). Έτσι ξεκινά μια νέα εποχή για τα μουσεία, τα οποία λειτουργούν ως χώροι συνάντησης, επικοινωνίας, γνώσης, ψυχαγωγίας, που θα συνεχίσει και τον επόμενο αιώνα.

Την περίοδο αυτή δημιουργείται το κίνημα προοδευτικής εκπαίδευσης, το οποίο σύμφωνα με την Νικονάνου *«δίνει βασική ώθηση για την εκπαιδευτική αξιοποίηση των αντικειμένων και υποστηρίζει ταυτόχρονα την εκπαιδευτική αξία των μουσείων»*. Εκπρόσωποι όπως ο John Dewey (1859-1952) επιδιώκουν τη σύνδεση του μουσείου με τη σχολική ζωή των μαθητών και την ανάπτυξη ενός εποικοδομητικού διαλόγου μεταξύ του παιδιού και του κόσμου των αντικειμένων, αναγνωρίζοντας τη συμβολή που μπορεί να έχουν οι επισκέψεις μουσείων στον εμπλουτισμό των σχολικών προγραμμάτων». Ιδιαίτερα το έργο του John Dewey συνέβαλε αρκετά στην εξέλιξη της μουσειοπαιδαγωγικής, καθώς είναι ο πρώτος που εισάγει την έννοια της εμπειρίας και διευκρινίζει ότι *«η εμπειρία είναι η αφετηρία για μάθηση μέσα από τη πράξη»* (Νικονάνου, 2015: 91).

Το 1939 ο Adolf Reichwein εκφράζοντας την αντίδραση του στην πολιτική του Χίτλερ εισάγει ένα νέο μοντέλο συνεργασίας μουσείου-σχολείου. Ισχυρίστηκε ότι οι συλλογές του μουσείου πρέπει να είναι συμβατές με τη διδακτική ύλη κι ότι θα πρέπει να ευνοούνται οι σχολικές επισκέψεις σε μουσεία. Η συμβολή των εκπαιδευτικών κρίθηκε σημαντική καθώς αυτοί έπρεπε να βρίσκουν τον τρόπο να προσαρμόζουν τη διδακτέα ύλη με τα μουσειακά αντικείμενα. Η μουσειακή εκπαίδευση γνωρίζει μια μεγάλη άνθηση τη δεκαετία του '60 και του '70, όπου ανανεώνονται οι εκπαιδευτικές τεχνικές και δημιουργούνται ειδικές εκθέσεις με εκπαιδευτικό περιεχόμενο.

Στην Ελλάδα, η μουσειοπαιδαγωγική διαγράφει μια σημαντική πορεία από τα τέλη του '70. Το 1978, το Μουσείο Μπενάκη σχεδιάζει τα πρώτα εκπαιδευτικά προγράμματα προσαρμοσμένα για όλες τις ηλικίες (Νικονάνου, 2009:63). Ακολουθεί μια περίοδο ακμής για τη

Μουσειοπαιδαγωγική και τα προγράμματα εκπαιδευτικού περιεχομένου με σημαντικό άνοιγμα και σε ευαίσθητες κοινωνικές ομάδες. Το 1983 ιδρύεται το ελληνικό τμήμα του ICOM, που αποτελεί ορόσημο για την ανάπτυξη της μουσειοπαιδαγωγικής (Νικονάνου - Κασβίκης, 2008:190-191). Λίγα χρόνια αργότερα μια σημαντική σελίδα συνεργασίας ανοίγει μεταξύ του Υπουργείου Πολιτισμού, του Υπουργείου Παιδείας και της Γενικής Γραμματείας Λαϊκής Επιμόρφωσης, η οποία ολοκληρώθηκε το 2001.

Τότε δημιουργείται και το πρόγραμμα «ΜΕΛΙΝΑ: ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ» που στόχο είχε να φέρει σε επαφή τα παιδιά με την τέχνη. Η ονοματοδοσία οφείλεται στην τότε Υπουργό Πολιτισμού, Μελίνα Μερκούρη, το όραμα της οποίας εμπερικλείεται στην εξής φράση: «αν επιτευχθεί ευαισθητοποίηση του παιδιού στον Πολιτισμό, τότε θα δημιουργηθεί μια άλλη κοινωνία, μια άλλη νοοτροπία, μια άλλη πολιτική» (Νικονάνου, 2015:220). Μια φράση που περιέχει την πεμπτούσια της εκπαίδευσης από την πρώιμη ηλικία. Το πρόγραμμα περιελάμβανε εκπαίδευση των εκπαιδευτικών και παραγωγή ενός πλούσιου εκπαιδευτικού υλικού, το οποίο έμεινε ως παρακαταθήκη σε αρκετά σχολεία της χώρας. Η απήχηση του προγράμματος στον εκπαιδευτικό κόσμο ήταν μεγάλη γι' αυτό και σε κάποιες περιοχές επιχειρήθηκε και εξακτίνωση του προγράμματος.

Στην πορεία ιδρύονται και τα πρώτα πανεπιστημιακά τμήματα Μουσειοπαιδαγωγικής με πρώτο αυτό του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας το 1998 στη Σχολή Επιστημών του Ανθρώπου¹. Αντικείμενο του Τμήματος Μουσειοπαιδαγωγικής Εκπαίδευσης ήταν «η Μουσειακή Εκπαίδευση, που στηρίζεται στα δεδομένα της παιδαγωγικής επιστήμης, της τέχνης, της αισθητικής και του πολιτισμού και η οποία μελετά, ερευνά και προάγει την επικοινωνία και τη μάθηση μέσα στο εμπλουτισμένο εκπαιδευτικό περιβάλλον του Μουσείου».

Το Πρόγραμμα Σπουδών περιελάμβανε μαθήματα Ιστορίας και Τεχνών, Παιδαγωγικής και Γλώσσας και Μουσειακής Εκπαίδευσης και υλοποιήθηκε από μέλη ΔΕΠ διαφόρων πανεπιστημιακών τμημάτων του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας (Παιδαγωγικά Τμήματα Δημοτικής και Προσχολικής Εκπαίδευσης, Τμήμα Ιστορίας,-Αρχαιολογίας και Κοινωνικής Ανθρωπολογίας), από ειδικούς επιστήμονες σχολών άλλων ΑΕΙ της χώρας και εξωτερικούς συνεργάτες του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας. Οι απόφοιτοί του εργάζονται σε δημόσια και ιδιωτικά μουσεία της χώρας, σε τομείς της Τοπικής Αυτοδιοίκησης με αντικείμενο τον Πολιτισμό, συνεργάζονται με διάφορους φορείς πολιτισμού και εκπαίδευσης για το σχεδιασμό εκπαιδευτικών προγραμμάτων, την παραγωγή εκπαιδευτικού υλικού και την υλοποίηση εργαστηρίων επιμόρφωσης εκπαιδευτικών σε θέματα Μουσειακής Εκπαίδευσης καθώς και με πανεπιστημιακούς φορείς για την προώθηση της έρευνας και του επιστημονικού διαλόγου στον τομέα της Μουσειοπαιδαγωγικής. Έκτοτε ακολούθησε η ίδρυση πανεπιστημιακών τμημάτων και σε άλλες περιοχές της Ελλάδας .

¹ <http://www.mouseiopaidagogiki.gr/tmima.html>, <http://www.epixeiro.gr/article/23181>

Τέλος, την ίδρυση πανεπιστημιακών τμημάτων και σπουδών ακολούθησε και η δημιουργία επιστημονικού περιοδικού, το Museumedu, από το Εργαστήριο Μουσειακής Έρευνας και Εκπαίδευσης του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας με στόχο την έναρξη ενός επιστημονικού διαλόγου για τη μουσειακή εκπαίδευση σε διεθνές επίπεδο.

2.2. Ορισμός μουσειοπαιδαγωγικής και μουσειοπαιδαγωγού

Η μουσειοπαιδαγωγική απευθύνεται σε όλες τις κατηγορίες μουσειακών επισκεπτών χωρίς να περιορίζεται στα παιδιά. Είναι μία διαδικασία που καθορίζει τις εκπαιδευτικές δραστηριότητες εντός του μουσείου αλλά και εκτός μουσείου, συνήθως στο σχολείο. Ωστόσο, θεωρείται μη τυπική μορφή εκπαίδευσης, δεν έχει υποχρεωτικό χαρακτήρα. (διαφάνεια 27, ηλεκτρονικό βιβλίο)

Ο μουσειοπαιδαγωγός έχει βασικότερο ρόλο σε μία τέτοια διαδικασία. Αρχικά, είναι το άτομο που τις περισσότερες φορές πραγματοποιεί τις δραστηριότητες που αναφέραμε παραπάνω. Με άλλα λόγια, είναι αναγκαίο να εμπνέει το κοινό να συμμετέχει σε προγράμματα αλλά και να ενημερώνει το κοινό για τα μουσεία. Επίσης, πρέπει να χρησιμοποιούνται μέσα ώστε να επιταχύνουν την διαδικασία του εμπνέει.

2.3. Σκοποί και στόχοι της Μουσειοπαιδαγωγικής

Ως θεσμός της μη τυπικής εκπαίδευσης το μουσείο αποτελεί χώρο προσέλκυσης του κοινού κατόπιν συνειδητής επιλογής. Ο μη υποχρεωτικός χαρακτήρας που διαθέτει, κάνει πιο ελκυστική την είσοδο και μάθηση σε αυτό, καθώς επιτρέπει στο κοινό να διαθέτει το χρόνο του ευέλικτα, χωρίς καταναγκασμό αλλά με βάση την οικειοθελή βούληση και διάθεση.

Ως χώρος μάθησης διαθέτει ένα πολυτροπικό χαρακτήρα μετάδοσης της γνώσης επιτρέποντας την πολυεπίπεδη νοηματοδότηση και ερμηνεία με βάση το γνωστικό και πολιτισμικό υπόβαθρο των επισκεπτών. Για το λόγο αυτό υιοθετεί ενεργητικές διαδραστικές τεχνικές και βιωματικές προσεγγίσεις με σκοπό να μπορέσει ο επισκέπτης του και ιδιαίτερα ο μικρός μαθητής να ανακαλύψει στοιχεία για το παρελθόν, την κοινωνική οργάνωση, την οικονομία, τον καθημερινό βίο, την αισθητική της εποχής και της κοινωνίας, να συνομιλήσει μαζί του μέσα από αντικείμενα, σχέδια, χάρτες, μακέτες και να σχηματίσει άποψη για αυτό.

Τα εκπαιδευτικά προγράμματα των μουσείων σε μεγάλο βαθμό μέχρι και σήμερα ελάχιστα συνδέονται με τα αναλυτικά προγράμματα των αντίστοιχων σχολικών τάξεων. Σημαντικό όμως είναι ότι η δημιουργική αξιοποίηση του παρελθόντος μπορεί να πετύχει την καλύτερη σύζευξη των δύο διαστάσεων της έννοιας του πολιτισμού: της πολιτισμικής κληρονομιάς και της πολιτιστικής ανάπτυξης.

Σκοπός της Μουσειοπαιδαγωγικής επιστήμης είναι η παιδαγωγική αξιοποίηση των Μουσείων με τρόπο που μπορεί να συντελέσει στην καλλιέργεια της αισθητικής και της ταυτότητας των ατόμων. Η Μουσειακή Εκπαίδευση θέτει την εκπαιδευτική αξία των αντικειμένων και τη μάθηση σε ένα οργανωμένο περιβάλλον, σχεδιασμένο με παιδαγωγική οπτική, αυθεντικότητα και αισθητική, ώστε να έχει το κοινό πρόσβαση σε μια ποικιλία ερεθισμάτων που να κινητοποιούν τις προσωπικές εμπειρίες και να επιτρέπουν το ταξίδι στον χώρο και στον χρόνο με έμπνευση και φαντασία. Για την επίτευξη του σκοπού αυτού, η Μουσειοπαιδαγωγική αξιοποιεί γνώσεις και από άλλα πεδία του επιστητού, όπως είναι η ιστορία, η τέχνη, ο πολιτισμός. Μέσα από τη μελέτη, την έρευνα και τον προσεκτικό σχεδιασμό δημιουργεί ένα εμπλουτισμένο εκπαιδευτικό περιβάλλον που προκαλεί την περιέργεια και την ανακαλυπτική διάθεση.

Επιμέρους στόχοι της σύγχρονης αυτής επιστήμης αποτελούν α) η επαφή με τις ρίζες μέσα από τα αντικείμενα, β) η πνευματική και ηθική βελτίωση του ανθρώπου και γ) η αυτογνωσία (Ανδρέου, 1996). Η Μουσειοπαιδαγωγική απευθύνεται τόσο σε ατομικό όσο και σε συλλογικό επίπεδο. Αποτελεί βασικό στόχο η συνειδητοποίηση της ταυτότητας σε ένα κοινωνικό σύνολο. Γι αυτό οι δράσεις που σχεδιάζονται στα εκπαιδευτικά προγράμματα εμπεριέχουν την ομαδική και συλλογική δράση με στόχο την ανάπτυξη κοινωνικών και διαπροσωπικών σχέσεων. Δεν θα ήταν υπερβολή να ειπωθεί ότι μέσα από τα εκπαιδευτικά προγράμματα κατακτώνται όχι μόνο γνωστικοί αλλά και κοινωνικό-συναισθηματικοί στόχοι. Μέσα από τις δράσεις του Μουσείου επιτυγχάνονται όχι μόνο οι στόχοι της μουσειοπαιδαγωγικής αλλά και επιμέρους, πολύ σημαντικοί παιδαγωγικοί στόχοι που σχετίζονται με την ανάπτυξη της προσωπικότητας του παιδιού ως μέρος ενός συλλογικού ιστορικού και πολιτισμικού παλίμψηστου. Έτσι, μεταξύ άλλων επιτυγχάνεται :

- Η καλλιέργεια σχέσης εμπιστοσύνης μεταξύ δασκάλου, μουσειοπαιδαγωγού και μαθητών.
- Προώθηση της ανακαλυπτικής και διερευνητικής μάθησης
- Συνειδητοποίηση της ιστορικής συνέχειας και επαφή με τις ρίζες. Ταυτόχρονα επιτυγχάνεται η συνειδητοποίηση της διαχρονικότητας της ανθρώπινης παρουσίας και δημιουργίας.
- Επαφή των παιδιών με μορφές τέχνης και επιστήμης
- Ανάπτυξη δημιουργικής σκέψης και έκφρασης
- Καλλιέργεια της κριτικής σκέψης
- Ανάπτυξη γνωστικών, κοινωνικών και συναισθηματικών δεξιοτήτων
- Καλλιέργεια ενσυναίσθησης και ευκαιρίες συνομιλίας με ανθρώπους και αντικείμενα άλλης εποχής
- Καλλιέργεια του σεβασμού της κληρονομιάς, της παράδοσης και των παρελθόντων πολιτισμών και της συμβολής τους στην εξέλιξη της ζωής.

Γενικά, η Μουσειοπαιδαγωγική προσφέρει μια σφαιρική αγωγή και μόρφωση συμβάλλοντας ταυτόχρονα στην ανάπτυξη σημαντικών δεξιοτήτων των παιδιών όπως η παρατηρητικότητα, η μεθοδικότητα, η δημιουργικότητα.

2.4. Μουσείο - Σχολείο

Δεν θα ήταν υπερβολή να θεωρηθεί ότι το μουσείο μοιάζει με σχολείο, μόνο που προσφέρει τη γνώση με εντελώς διαφορετικό τρόπο, πολλές φορές μάλιστα περισσότερο ενδιαφέρον. Γι' αυτό άλλωστε θεωρείται φορέας άτυπης εκπαίδευσης. Σε μια τάξη το μάθημα είναι οργανωμένο από τον εκπαιδευτικό με συγκεκριμένα κριτήρια που έχουν να κάνουν με την ηλικία των μαθητών, το διδακτικό αντικείμενο, το πρόγραμμα σπουδών, τη χρονική διάρκεια της διδακτικής ώρας και τα μέσα, συνήθως περιορισμένα, που προσφέρονται στον διδάσκοντα. Αντιθέτως, στο μουσείο το κοινό δεν είναι συγκεκριμένο και ομοιογενές, ούτε υπάρχει ένα σαφώς προκαθορισμένο πρόγραμμα, αν και ακολουθούνται κάποιες κατευθυντήριες γραμμές, ιδίως όταν συμπεριλαμβάνονται εκπαιδευτικά προγράμματα στο πλαίσιο της επίσκεψης σε κάποιο μουσείο.

Επίσης, η παρακολούθηση του σχολικού μαθήματος είναι υποχρεωτική για τους μαθητές και συχνά αντιμετωπίζεται ως αγγαρεία, ενώ η επίσκεψη σε ένα μουσείο και η παρακολούθηση ενός εκπαιδευτικού προγράμματος συνήθως γίνεται με ελεύθερη επιλογή από τον επισκέπτη-συμμετέχοντα. Άλλη βασική διαφορά ανάμεσα στο σχολείο και στο μουσείο είναι το γεγονός ότι στην πρώτη περίπτωση υπάρχει αξιολόγηση της παρεχόμενης γνώσης, ώστε ο εκπαιδευτικός να διαπιστώσει αν ο μαθητής κατανόησε και απομνημόνευσε όσα διδάχθηκε. Στην περίπτωση του μουσείου δεν προϋποτίθεται κάτι τέτοιο, παρόλο που υπάρχουν περιπτώσεις κατά τις οποίες παρέχεται στους επισκέπτες υλικό με το οποίο μπορούν να ελέγξουν τις γνώσεις που αποκόμισαν κατά την επίσκεψή τους, όπως για παράδειγμα κάποιο ερωτηματολόγιο.

Το περιβάλλον σε ένα μουσείο είναι πιο ευχάριστο από αυτό ενός σχολείου, ενώ οι μαθητές νιώθουν πιο χαλαροί σε έναν τέτοιο χώρο. Ωστόσο, οι γνώσεις που παρέχονται σε ένα μουσείο στηρίζονται αποκλειστικά στα εκθέματά του και αναπόφευκτα είναι πιο εξειδικευμένες από αυτές που αποκομίζει ο μαθητής στο πλαίσιο των σχολικών μαθημάτων. Το γεγονός, όμως, ότι ο μαθητής χρησιμοποιεί όλες τις αισθήσεις του, όπως την ακοή και την όσφρηση, προκειμένου να έρθει σε επαφή με τα εκθέματα των μουσείων καθιστά αυτού του είδους τη μάθηση πιο αποτελεσματική και ενδιαφέρουσα από την αντίστοιχη που του προσφέρει το σχολείο. Άλλωστε, μόνο στο μουσείο ο μαθητής μπορεί να έρθει σε επαφή με το αυθεντικό αντικείμενο, κάτι που δεν μπορεί να συμβεί στο σχολείο όπου αξιοποιείται έντυπο υλικό (π.χ. βιβλία, αφίσες) ή ηλεκτρονικό (π.χ. προσομοιώσεις αντικειμένων σε τρισδιάστατες αναπαραστάσεις).

Η συνεργασία μουσείου και σχολείου είναι η ιδανικότερη λύση προκειμένου να προσφερθούν τα μεγαλύτερα οφέλη στους μαθητές (Ράπτου 2006). Όταν οι επισκέψεις στα

μουσεία πραγματοποιούνται στο πλαίσιο του σχολείου, αυτομάτως είναι οργανωμένες και κατάλληλα προετοιμασμένες, ώστε οι μαθητές να βιώσουν μια ολόπλευρη εμπειρία με συγκεκριμένο στόχο. Αντιθέτως, η επίσκεψη υπό άλλους όρους, όπως για παράδειγμα με την οικογένεια, είναι περισσότερο αποσπασματική και τυχαία, με αποτέλεσμα το παιδί να μην επικεντρώνεται στα σημαντικά και να μην επωφελείται από αυτήν.

Μια οργανωμένη από το σχολείο επίσκεψη στο μουσείο καλλιεργεί στο άτομο την αισθητική απόλαυση, καθώς έρχεται σε επαφή με την έννοια του «ωραίου» και διαμορφώνει το αισθητικό του κριτήριο, ιδίως όταν οι επισκέψεις αρχίζουν από μικρή ηλικία. Επίσης, μέσα από την παρατήρηση των εκθεμάτων ο μαθητής αποκομίζει γνώσεις για τα κατορθώματα και τα έργα των ανθρώπων διαχρονικά, γεγονός που τον βοηθάει να κατανοήσει καλύτερα τον κόσμο που τον περιβάλλει. Ο μαθητής ταξιδεύει στο χρόνο και στο χώρο, έρχεται σε επαφή με πλούσια ερεθίσματα και εμπνέεται. Επίσης, γίνεται εφικτή η ένταξη του πολιτισμού στη σχολική ζωή και ο μαθητής είναι σε θέση να συνδέσει τις γνώσεις που αποκομίζει από τις επισκέψεις στα μουσεία με τις εμπειρίες της καθημερινής του ζωής.

Τα εργαστήρια, που συνήθως ακολουθούν μετά την επίσκεψη στο μουσειακό χώρο, βοηθούν τους μαθητές να ομαδοποιήσουν τις γνώσεις που αποκόμισαν, να εμβαθύνουν σ' αυτές και κάποιες φορές να τις εφαρμόσουν στην πράξη αξιοποιώντας την κριτική και τη δημιουργική τους σκέψη, με αποτέλεσμα την καλύτερη εμπέδωση των γνώσεων. Πολλές φορές μάλιστα πρόκειται για γνώσεις που μπορούν να επεκταθούν στην καθημερινότητα του μαθητή ή να συνδυαστούν με τα γνωστικά αντικείμενα που διδάσκεται στο σχολείο. Η επαφή με τα εκθέματα εντείνει το ενδιαφέρον του μαθητή, ενισχύει την περιέργειά του για μάθηση και κατανόηση και ισχυροποιεί την διάθεσή του για εξερεύνηση, χαρακτηριστικά που θεωρούνται απαραίτητα στον σύγχρονο κόσμο της υπερπληροφόρησης και των ραγδαίων τεχνολογικών εξελίξεων. Η καλλιέργεια του συγκεκριμένου κλίματος στο μουσείο δημιουργεί αισθήματα χαράς και ενθουσιασμού στους μαθητές και ωθεί τη διαμόρφωση θετικής στάσης απέναντι στους μουσειακούς χώρους.

Εκτός από αυτά, η μουσειακή εκπαίδευση ανταποκρίνεται στους σκοπούς της σύγχρονης εκπαίδευσης, λαμβάνοντας υπ' όψιν τα Αναλυτικά Προγράμματα (ΑΠ) μέχρι ενός σημείου. Οι σκοποί αυτοί περιλαμβάνουν όχι μόνο την απόκτηση γνώσεων από την πλευρά των μαθητών, αλλά και την καλλιέργεια δεξιοτήτων, καθώς επίσης και τη διαμόρφωση αξιών και στάσεων, ενώ παράλληλα επιτρέπουν στους μαθητές να διατυπώνουν αντικρουόμενες απόψεις, να συζητούν και να αξιολογούν την προσλαμβανόμενη γνώση. Έτσι, η μουσειακή εκπαίδευση ενεργοποιεί τις αισθήσεις και τα συναισθήματα των μαθητών, λειτουργώντας συμπληρωματικά στη σχολική γνώση. Μάλιστα η επίσκεψη σε ένα μουσείο που περιλαμβάνει βιωματικές δραστηριότητες μπορεί να μετατραπεί σε μια εμπειρία την οποία οι μαθητές θα θυμούνται στη διάρκεια της ζωής τους ως κάτι χρήσιμο και εντυπωσιακό.

2.4.1. Ρόλος Εκπαιδευτή

Σύμφωνα με έρευνες που έχουν γίνει, οι περισσότεροι εκπαιδευτικοί αναγνωρίζουν τη μαθησιακή σπουδαιότητα των μουσείων και αποδέχονται την εκπαιδευτική αξιοποίηση των σχολικών επισκέψεων στα μουσεία (Καλογιάννη 2015: 119-120). Τα παιδαγωγικά αποτελέσματα των επισκέψεων καθορίζονται από διάφορους παράγοντες, ένας από τους οποίους είναι ο εκπαιδευτικός που συνοδεύει τους μαθητές. Η μουσειακή κατάρτιση του εκπαιδευτικού, η στάση του απέναντι στα μουσεία, οι στρατηγικές και οι δεξιότητες που αναπτύσσει κατά τη διάρκεια ενός εκπαιδευτικού προγράμματος παίζουν καθοριστικό ρόλο για το τελικό αποτέλεσμα της επίσκεψης. Αυτό σημαίνει ότι ο εκπαιδευτικός που αναλαμβάνει αυτό το ρόλο θα πρέπει να επιδιώκει την απόκτηση νέων γνώσεων για την προσωπική του εξέλιξη, την κοινωνικοποίηση των μαθητών και τη διεύρυνση των γνώσεων τους σε εναλλακτικούς χώρους διδασκαλίας.

Είναι πολύ σημαντικό, ακόμα, ο εκπαιδευτικός να συνεχίζει την εκπαιδευτική δράση και εκτός μουσείου, σύμφωνα με τις υποδείξεις των υπευθύνων. Οι εξωμουσειακές δραστηριότητες με την αξιοποίηση μουσειοσκευών, παιχνιδιών και γενικότερα εποπτικού υλικού βοηθούν τους μαθητές να εμβαθύνουν στις θεωρητικές γνώσεις που αποκόμισαν κατά τη διάρκεια της επίσκεψής τους στο μουσείο, να προβληματιστούν πάνω στη νέα γνώση και να την επεξεργαστούν, αλλά και να αναπτύξουν τις πνευματικές και ψυχικές τους ικανότητες (Ράπτου 2006). Στο πλαίσιο της επεξεργασίας των όσων είδαν και έμαθαν οι μαθητές στο μουσείο, ο εκπαιδευτικός μπορεί να τους ζητήσει να βρουν επιπλέον πληροφορίες (π.χ. μέσω διαδικτύου), να δημιουργήσουν μια δική τους ιστορία βάσει των νέων πληροφοριών που αποκόμισαν, να διατυπώσουν ερωτήματα και να προσπαθήσουν να τα απαντήσουν ομαδικά, να εκπονήσουν μικρές εργασίες κ.ά. Εφαρμόζοντας τέτοιου είδους τεχνικές επιτυγχάνεται η σε βάθος επεξεργασία της νέας γνώσης από τους μαθητές και η ευκολότερη κατάκτησή της.

Τέλος, ο εκπαιδευτικός θα πρέπει να είναι σε θέση να αξιολογήσει μια επίσκεψη σε μουσείο ή αρχαιολογικό χώρο, ακόμα και να την οργανώσει σε κάποιες περιπτώσεις. Αυτό βέβαια μπορεί να πραγματοποιηθεί με την υποστήριξη των κατάλληλων ατόμων που εργάζονται στα μουσεία, όπως είναι οι μουσειοπαιδαγωγοί. Η γόνιμη συνεργασία μεταξύ αυτών των δύο πλευρών μπορεί να βελτιώσει την προετοιμασία των επισκέψεων, να οδηγήσει στη δημιουργία ποικίλων πολιτισμικών δράσεων και να ωφελήσει πολλαπλά τους μαθητές, ενισχύοντας τις σχέσεις τους με τους μουσειακούς χώρους.

2.4.2. Ρόλος Γονέα

Στην προσπάθεια του εκπαιδευτικού και του σχολείου να θέσουν γερά θεμέλια στη σχέση του παιδιού με το μουσείο συμβάλλουν καθοριστικά και οι γονείς των παιδιών, αφού μπορούν από την πλευρά τους να λειτουργήσουν ενισχυτικά προς αυτήν την κατεύθυνση. Όπως είναι λογικό, αν ο γονέας δεν έχει θετική διάθεση απέναντι στα μουσεία, δεν επισκέπτεται

αρχαιολογικούς χώρους και δεν ενδιαφέρεται για τη γνώση, θα δώσει το ανάλογο παράδειγμα στο παιδί του, με αποτέλεσμα να το αποθαρρύνει από ανάλογες δραστηριότητες. Από την άλλη, αν ο γονέας είναι δραστήριος, επισκέπτεται μουσεία μαζί με το παιδί του, το ωθεί να αναζητά τη γνώση και να ανακαλύπτει καινούρια πράγματα, τότε αναμένεται από το παιδί να αποκτήσει θετική στάση απέναντι στα μουσεία και να αναζητά από μόνο του αυτού του είδους την ψυχαγωγία ακόμα και σε μεγαλύτερη ηλικία (Φιλιππουπολίτη 2015: 114).

Ανάλογα με την ηλικία και τα ενδιαφέροντα του παιδιού, ο γονέας μπορεί να επιλέγει τα μουσεία με βάση τη θεματική τους, ώστε να ανταποκρίνεται στα γούστα του παιδιού. Ιδίως τα παιδικά μουσεία και τα μουσεία επιστημών και τεχνολογίας είναι αυτά που επιλέγονται κατά κύριο λόγο από τις οικογένειες. Εκεί οι γονείς βρίσκουν μια ποικιλία από δραστηριότητες και εκπαιδευτικά προγράμματα που ανταποκρίνονται γνωστικά στις ηλικίες των παιδιών.

Βάσει ερευνών που διεξάγονται ήδη από το 1990 έχει διαπιστωθεί ότι το μουσείο μπορεί να αποτελέσει οικογενειακό μαθησιακό περιβάλλον το οποίο παράγει «οικογενειακή μάθηση» (Φιλιππουπολίτη 2015: 115-116). Κατά τη διάρκεια μιας οικογενειακής επίσκεψης στο μουσείο η αλληλεπίδραση, η συνεργασία και η ανταλλαγή απόψεων μεταξύ των μελών της οικογένειας μπορούν να ενισχύσουν τη μαθησιακή διαδικασία των παιδιών με ευχάριστο και αποδοτικό τρόπο. Όταν μάλιστα οι γονείς έχουν γνώσεις πάνω στα αντικείμενα που εκτίθενται στο χώρο, τότε μπορούν να βοηθήσουν αποτελεσματικά την επαφή των παιδιών τους με τα εκθέματα αναλαμβάνοντας τον ρόλο του διαμεσολαβητή, λύνοντας απορίες και δίνοντας εξηγήσεις. Επειδή είναι πολύ πιθανό οι γονείς να μην έχουν εξειδικευμένες γνώσεις πάνω στα εκθέματα των μουσείων αλλά ούτε να γνωρίζουν τον κατάλληλο τρόπο για να ενεργοποιήσουν τα παιδιά τους, ως λύση προτείνεται η αξιοποίηση των ειδικών φυλλαδίων που υπάρχουν στους μουσειακούς χώρους ή στις ιστοσελίδες των μουσείων σε ηλεκτρονική μορφή, με ευσύνοπτες οδηγίες για τους γονείς.

Επίσης, είναι καλό οι γονείς να ενημερώνονται για τα μουσεία που υπάρχουν στον τόπο κατοικίας τους και στην ευρύτερη περιοχή, ή ακόμα και αυτά που μπορούν να επισκεφτούν όταν βρίσκονται σε διακοπές, μακριά από τη μόνιμη κατοικία. Μπορούν να αναζητούν τις προσφερόμενες δραστηριότητες και τα διάφορα εργαστήρια που πραγματοποιούνται στους χώρους των μουσείων και να προτρέπουν το παιδί τους να συμμετέχει σε αυτά. Η ταυτόχρονη συμμετοχή των γονέων στα εκπαιδευτικά προγράμματα διευρύνει τις δυνατότητες επικοινωνίας με τα παιδιά τους, ενώ παράλληλα ενισχύει και τη δική τους σχέση με τον μουσειακό χώρο. Μ' αυτόν τον τρόπο η οικογένεια περνά ευχάριστες και δημιουργικές στιγμές, οι γονείς καθίστανται ενεργητικοί και δραστήριοι και αποκτούν άποψη πάνω στην εκπαίδευση των παιδιών τους.

Παρά τα οφέλη που προκύπτουν από τις οικογενειακές επισκέψεις στα μουσεία έχει διαπιστωθεί ότι λίγες είναι οι ελληνικές οικογένειες που επιλέγουν αυτόν τον τρόπο διασκέδασης (Γιόφτσαλη χχ). Οι λόγοι είναι ποικίλοι, όμως υποδηλώνουν ότι η στάση του γονέα απέναντι στη μουσειακή εκπαίδευση επηρεάζει καθοριστικά και τη στάση του παιδιού του. Πολλοί γονείς θεωρούν ότι τα εκπαιδευτικά προγράμματα των μουσείων δεν ανταποκρίνονται στις ανάγκες της

ελληνικής οικογένειας, ενώ αντιλαμβάνονται τις επισκέψεις στα μουσεία ως μια κουραστική εκπαιδευτική δραστηριότητα την οποία αποφεύγουν προκειμένου να ασχοληθούν με άλλες πιο ξεκούραστες δραστηριότητες, όπως μια βόλτα στο πάρκο. Επίσης, πολλοί γονείς νιώθουν μειονεκτικά λόγω των περιορισμένων γνώσεων που διαθέτουν ή πιστεύουν ότι οι επισκέψεις στα μουσεία είναι υπόθεση των σχολείων και όχι δική τους. Τέλος, κάποιοι γονείς ισχυρίζονται ότι τα παιδιά τους βαριούνται στα μουσεία και πως οι ίδιοι δεν μπορούν να τα κάνουν να νιώσουν καλύτερα, με αποτέλεσμα η επίσκεψη να έχει απογοητευτικά αποτελέσματα. Ωστόσο, οι συγκεκριμένες αντιλήψεις των γονέων αποκαλύπτουν περισσότερο την έλλειψη μουσειακής αγωγής των Ελλήνων παρά τα πραγματικά προβλήματα των μουσειακών προγραμμάτων και δραστηριοτήτων της χώρας.

Οι προσπάθειες που γίνονται από διάφορα μουσεία, όπως αυτό του Μακεδονικού Μουσείου Σύγχρονης Τέχνης στη Θεσσαλονίκη που πραγματοποιεί εργαστήρια το Σαββατοκύριακο για τα παιδιά, είναι αξιοσημείωτες και βοηθούν τους γονείς να συμμετέχουν με τα παιδιά τους και να αξιοποιούν δημιουργικά τον ελεύθερο χρόνο τους δίνοντας έμφαση στην έννοια της εμπειρίας (Νικονάνου 2012: 188). Ακόμα, υπάρχουν μουσεία αποκλειστικά για μικρές ηλικίες και οικογένειες, όπως το Ελληνικό Παιδικό Μουσείο της Αθήνας, το οποίο διαθέτει πλήθος εκπαιδευτικών προγραμμάτων για την απασχόληση βρεφών, νηπίων και παιδιών έως 12 ετών, μέσα από τα οποία ειδικευμένοι εκπαιδευτές ενθαρρύνουν τα παιδιά να ανακαλύψουν τα ενδιαφέροντά τους και να μάθουν πώς να μαθαίνουν. Αυτές και πολλές άλλες πρωτοβουλίες μουσείων δίνουν το έναυσμα στους γονείς να επισκεφτούν οικογενειακά τους μουσειακούς χώρους και να βοηθήσουν τα παιδιά τους να καλλιεργήσουν τη μουσειακή παιδεία.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3: ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΠΑΙΔΙΟΥ ΜΕΣΑ ΑΠΟ ΤΟ ΜΟΥΣΕΙΟ

3.1. Μουσείο και παιδί

Το μουσείο οφείλει να «ανοίξει τις πόρτες του» προς την κοινωνία ώστε να επιτελέσει τον κοινωνικό του ρόλο και να μην αποτελεί έναν χώρο για περιορισμένο κοινό, δηλαδή κυρίως για όσους εξειδικεύονται σε έναν γνωστικό τομέα. Εκκινώντας την προσπάθεια από την παιδική ηλικία τίθενται οι βάσεις ώστε όλοι οι άνθρωποι να αποκτήσουν μουσειακή παιδεία και να επιλέγουν ως ενήλικες την ψυχαγωγία που τους προσφέρει ένα μουσείο. Τα παιδιά, είτε ως μαθητές είτε ως μέλη μιας οικογένειας, αποτελούν το προσφορότερο κοινό των μουσείων, καθώς χαρακτηρίζονται από έμφυτη περιέργεια, αναζήτηση της γνώσης και επιθυμία για πειραματισμό. Κατά την περίοδο της παιδικής ηλικίας ο άνθρωπος ανακαλύπτει τον κόσμο που τον περιβάλλει, ενθουσιάζεται με τα νέα πράγματα που μαθαίνει και διαμορφώνει τις προτιμήσεις, τα ενδιαφέροντα και τις στάσεις του. Η επαφή του παιδιού με το μουσείο αποτελεί μια πολύπλευρη

παιδαγωγική διαδικασία με πολλά οφέλη, η οποία δεν πρέπει να παραγκωνίζεται ούτε από το σχολείο ούτε από την οικογένεια.

3.2. Συμπληρωματικός ο ρόλος του μουσείου στην εκπαίδευση του παιδιού

Κατά γενική ομολογία οι περισσότεροι άνθρωποι αναγνωρίζουν την διδακτική και μορφωτική λειτουργία του μουσείου σε όλες τις ηλικιακές φάσεις της ανθρώπινης ζωής. Ο εκπαιδευτικός στόχος είναι ο κυριότερος για την ύπαρξη των μουσείων. Επομένως, είναι λογικό τα μουσεία να λειτουργούν συμπληρωματικά στην εκπαίδευση των παιδιών, προσφέροντας πληθώρα γνωστικών αντικειμένων ανάλογα με τη θεματολογία τους και τις ηλικιακές ομάδες στις οποίες απευθύνονται. Γι' αυτό το λόγο κρίνεται απαραίτητη η διασύνδεση του μουσείου με το σχολείο.

Σύμφωνα με τις βασικές αρχές της κονστρουκτιβιστικής θεωρίας του Vygotsky, μέσω της μάθησης και της ανακάλυψης ο μαθητής «κατασκευάζει» τον κόσμο στον οποίο ζει και έτσι τον κατανοεί καλύτερα. Δεν πιστεύεται πλέον ότι η γνώση μεταδίδεται, π.χ. από τον εκπαιδευτικό στον μαθητή, αλλά παράγεται, ή αλλιώς οικοδομείται, από τον ίδιο τον μαθητή. Η εμπειρία που αποκτούν οι μαθητές μέσω των επισκέψεών τους στα μουσεία και η νοηματοδότηση που δίνουν στη νέα γνώση που αποκομίζουν και στον κόσμο που τα περιβάλλει υποδηλώνουν τον σπουδαίο ρόλο των μουσείων στην εκπαιδευτική διαδικασία.

Τόσο τα γραπτά κείμενα που συνοδεύουν τα εκθέματα όσο και τα ίδια τα εκθέματα αποτελούν πηγή πληροφόρησης, η οποία μπορεί να αξιοποιηθεί με ποικίλους τρόπους από τον δέκτη και να βοηθήσει στον εμπλουτισμό των γνώσεων και στην ενίσχυση της αντίληψής του και της κατανόησης του κόσμου και της ζωής. Τα συνοδευτικά κείμενα μπορεί απλώς να κατατοπίζουν τους μαθητές ως προς το τι βλέπουν, αλλά μπορεί και να προσφέρουν πιο ουσιαστικές πληροφορίες οι οποίες φωτίζουν έναν πολιτισμό και ερμηνεύουν τη λειτουργία του εκάστοτε εκθέματος. Σε γενικές γραμμές, πάντως, είναι προτιμότερο η έκταση των γραπτών κειμένων να μην είναι μεγάλη, ώστε να μην αποτρέπει την ανάγνωσή τους από τους μαθητές.

Η μάθηση που προκύπτει μέσα από την επαφή με τα ίδια τα αντικείμενα μπορεί να είναι ποιοτική και μακροπρόθεσμη, καθώς ο μαθητής την επεξεργάζεται με πολλούς διαφορετικούς τρόπους, και εντυπώνεται καλύτερα στη μνήμη του. Για παράδειγμα, στο Μουσείο Ελληνικών Λαϊκών Μουσικών Οργάνων που βρίσκεται στην Αθήνα ο επισκέπτης μπορεί να ακούσει τη μουσική των οργάνων που εκτίθενται τοποθετώντας ακουστικά στα αφτιά του, ενώ παράλληλα ενημερώνεται για τις τεχνικές παιξίματος, παρατηρεί το κάθε όργανο και διαβάξει την ιστορία του. Επομένως, μόνο η αίσθηση της όρασης δεν αρκεί για τη συγκρότηση της γνώσης. Στη συγκεκριμένη περίπτωση αξιοποιείται τόσο η αίσθηση της ακοής όσο και αυτή της αφής προσφέροντας στον επισκέπτη πληρέστερη κατανόηση των όσων προσλαμβάνει.

Βέβαια, πολλές φορές η επίσκεψη σε ένα μουσείο δεν συνεπάγεται απαραίτητα και τον εμπλουτισμό των γνώσεων του μαθητή. Αυτό οφείλεται στο γεγονός ότι μπορεί κάποιος να βλέπει τα εκθέματα αλλά χωρίς να καταλαβαίνει τι είναι αυτό που βλέπει ή χωρίς να διαβάζει τα συνοδευτικά σημειώματα που υπάρχουν στο χώρο. Αυτό είναι ακόμα πιο σύνηθες στις μικρές ηλικίες, καθώς η ανάγνωση του ενημερωτικού υλικού μπορεί να μην προσελκύει το ενδιαφέρον τους. Γι' αυτό το λόγο είναι απαραίτητη η παρουσία ενός ειδικού, ο οποίος με τις κατάλληλες γνώσεις μπορεί να κεντρίσει το ενδιαφέρον των μαθητών, να τους επιστήσει την προσοχή στις πιο σημαντικές πληροφορίες, να συσχετίσει τα όσα βλέπουν με τα προσωπικά τους ενδιαφέροντα και τις ήδη υπάρχουσες γνώσεις τους και, έτσι, οι μαθητές να αποκομίσουν τα μέγιστα οφέλη από την επίσκεψή τους στο μουσείο, χωρίς να νιώθουν ότι βαριούνται ή ότι δεν κατανοούν τίποτα.

Οι μουσειοπαιδαγωγοί είναι τα κατάλληλα άτομα γι' αυτό το σκοπό καθώς διαθέτουν τις απαραίτητες γνώσεις και μπορούν να συμβάλουν στην αναβάθμιση τη Μουσειακής Εκπαίδευσης. Η συνεργασία τους τόσο με τους υπεύθυνους των μουσείων όσο και με τους εκπαιδευτικούς μπορεί να προσφέρει τα μέγιστα οφέλη στους μαθητές προσελκύοντάς τους στους μουσειακούς χώρους. Χαρακτηρίζονται επίσης ως «εμπυχωτές» ή «ερμηνευτές» και πρόκειται για έναν ρόλο που συνήθως αναλαμβάνουν αρχαιολόγοι (Ράπτου 2006). Ο παιδαγωγικός τους ρόλος είναι σχεδόν ίδιος με αυτόν του εκπαιδευτικού ενός σχολείου, όμως ο τρόπος μετάδοσης της γνώσης στους μαθητές που επισκέπτονται το σχολείο είναι διαφορετικός από αυτόν που εφαρμόζει ο εκπαιδευτικός στην τάξη και κατά γενική ομολογία πιο ευχάριστος. Ένα ακόμα πλεονέκτημα που διαθέτει ο μουσειοπαιδαγωγός είναι ότι έχει μεγαλύτερη ελευθερία στη δημιουργία και εκτέλεση ενός εκπαιδευτικού προγράμματος στο πλαίσιο του σχολείου, κάτι που του επιτρέπει να είναι περισσότερο δημιουργικός από τον εκπαιδευτικό που διδάσκει στη σχολική τάξη.

Το έργο του μουσειοπαιδαγωγού ουσιαστικά είναι να λειτουργεί διαμεσολαβητικά ανάμεσα στους επισκέπτες του μουσείου, στους μαθητές εν προκειμένω, και στα αντικείμενα του μουσείου, αποσκοπώντας στην ενίσχυση της γνωστικής, συναισθηματικής και ψυχοκινητικής πλευράς του δέκτη. Οι βιωματικές προσεγγίσεις και οι ενεργητικές μέθοδοι μάθησης που αξιοποιούνται από τους μουσειοπαιδαγωγούς υποδηλώνουν την άμεση σχέση που έχει ο κλάδος της Μουσειοπαιδαγωγικής με την Εκπαίδευση, την Παιδαγωγική και τη Μουσειολογία. Ωστόσο, έχει διαπιστωθεί από σχετικές έρευνες ότι στην Ελλάδα ο ρόλος των μουσειοπαιδαγωγών στην οργάνωση εκθέσεων σε μουσειακούς χώρους είναι πολύ περιορισμένος έως ανύπαρκτος (Νικονάνου 2012: 188).

Ο μουσειοπαιδαγωγός χρειάζεται να έχει εξειδικευμένες γνώσεις και κατάλληλες ικανότητες, καθώς η εργασία του είναι απαιτητική και κοπιαστική. Σχεδιάζει και υλοποιεί τα εκπαιδευτικά προγράμματα λαμβάνοντας υπ' όψιν την εκπαιδευτική πολιτική του μουσείου και σε συνεργασία με τα αρμόδια άτομα, οργανώνει τον φάκελο υλικού που δίνεται στους μαθητές και ενθαρρύνει τους εκπαιδευτικούς να συνεχίσουν στο χώρο του σχολείου το θέμα του εκπαιδευτικού προγράμματος. Παράλληλα, οφείλει να προσαρμόζεται στις εκάστοτε ανάγκες κάθε μαθητικής ομάδας που αναλαμβάνει, να δημιουργεί σχέσεις εμπιστοσύνης μ' αυτές και να είναι σε θέση να τροποποιήσει το εκπαιδευτικό πρόγραμμα προκειμένου να το καταστήσει πιο

ελκυστικό στο μαθητικό κοινό και να το κινητοποιήσει. Επίσης, χρειάζεται να έχει μεταδοτικότητα και να είναι κατανοητός, καθώς θα χρειαστεί να απευθυνθεί και σε μαθητές μικρών ηλικιών, όπως των πρώτων τάξεων του Δημοτικού. Όλα αυτά υποδηλώνουν ότι οι μουσειοπαιδαγωγοί πρέπει να είναι κατάλληλα εκπαιδευμένοι και προετοιμασμένοι κάθε φορά που καλούνται να φέρουν εις πέρας ένα εκπαιδευτικό πρόγραμμα.

Τέλος, θα ήταν ιδιαίτερα ωφέλιμο αν οι μουσειοπαιδαγωγοί εργάζονταν στο πλαίσιο της τυπικής εκπαίδευσης, δηλαδή στα σχολεία, βοηθώντας τους εκπαιδευτικούς στην οργάνωση επισκέψεων και εκπαιδευτικών προγραμμάτων, κάτι όμως που δεν συμβαίνει στον ελλαδικό χώρο.

3.3. Εκπαιδευτικά προγράμματα

Η εκπαίδευση και ο πολιτισμός προωθούνται τόσο από το σχολείο όσο και από το μουσείο και γι' αυτό η μεταξύ τους συνεργασία κρίνεται σημαντική. Σύμφωνα με την Νικονάνου (2015: 97) «ο όρος εκπαιδευτικά προγράμματα χρησιμοποιείται στην ελληνική πραγματικότητα για να περιγράψει οργανωμένες εκπαιδευτικές διαδικασίες που στοχεύουν σε συγκεκριμένες ομάδες κοινού, ως επί το πλείστον σχολικές ομάδες, κατά τη διάρκεια των οποίων πραγματοποιείται επεξεργασία επιλεγμένων μουσειακών αντικειμένων και εκθεσιακών θεματικών με συγκεκριμένες μεθόδους και μορφές εργασίας και επικοινωνίας».

Η προσπάθεια των μουσείων να προσελκύσουν το μαθητικό κοινό οδήγησε στη δημιουργία εκπαιδευτικών προγραμμάτων, τα οποία στηρίζονται σε διάφορες θεωρίες για τη γνώση και τη μάθηση που έχουν διατυπωθεί από παιδαγωγικές σχολές. Οι περισσότερες από αυτές υποστηρίζουν τις βιωματική προσέγγιση της μάθησης, καθώς θεωρείται πλέον ότι έχει καλύτερα αποτελέσματα από άλλες μεθόδους.

Στην Ελλάδα, μόλις τη δεκαετία του 1970 άρχισαν να γίνονται προσπάθειες, κυρίως από ιδιωτικά Μουσεία (π.χ. Μουσείο Μπενάκη) για τον σχεδιασμό εκπαιδευτικών προγραμμάτων που θα ικανοποιούν τις ανάγκες του μαθητικού πληθυσμού (Ράπτου 2006). Στόχος αυτών των προγραμμάτων ήταν το σχολείο να αποτελέσει τον παρωθητικό παράγοντα που θα οδηγήσει τον μαθητή να επιλέγει συνειδητά, να επισκέπτεται μουσεία εκτός σχολικού πλαισίου, αντιλαμβανόμενος τα πνευματικά και ψυχικά οφέλη που του προσφέρει αυτή η ενασχόληση. Υιοθετώντας ο μαθητής αυτή τη συμπεριφορά από μικρή ηλικία, αναμένεται να τη συνεχίσει και στην ενήλικη ζωή του αποκομίζοντας διαχρονικά οφέλη και βελτιώνοντας την ποιότητα της μορφωτικής του εξέλιξης.

Συνδυάζοντας τη θεωρία με την πράξη, τα εκπαιδευτικά προγράμματα επιτρέπουν στους μαθητές να έρχονται σε επαφή με τους χώρους και τα αγαθά του πολιτισμού, μειώνοντας τη μεταξύ τους απόσταση. Ειδικότερα, η αξιοποίηση εργαστηρίων, όπως στην περίπτωση των εικαστικών και θεατρικών, καθιστούν την επαφή με τα μουσειακά εκθέματα πιο ενδιαφέρουσα και κατανοητή, δημιουργώντας θετικά συναισθήματα στους μαθητές. Τα εκπαιδευτικά

προγράμματα είναι κατάλληλα σχεδιασμένα και οργανωμένα με στόχο την ανάπτυξη της σκέψης και τον εμπλουτισμό των γνώσεων, ενώ παράλληλα γίνονται προσπάθειες μύησης των μαθητών στην αποτελεσματική προσέγγιση των πολιτισμικών αντικειμένων, κατανοώντας την εκπαιδευτική τους αξία.

Οι πρωτότυπες δραστηριότητες των προγραμμάτων που λαμβάνουν χώρα στα μουσεία μπορούν να ενισχύσουν τις δεξιότητες των μαθητών, όπως τη δημιουργικότητα και τη φαντασία, και να τους βοηθήσουν να αναπτύξουν ομαδοσυνεργατικό πνεύμα. Επίσης, ενισχύεται η ενεργητική στάση και η ανάληψη πρωτοβουλιών από τους μαθητές, η ανάπτυξη της κριτικής τους σκέψης και η διαμόρφωση προσωπικών απόψεων και νοημάτων, ενώ παράλληλα οι μαθητές εκφράζονται ελεύθερα και ψυχαγωγούνται ενεργοποιώντας όλο το φάσμα των αισθήσεών τους.

Τα εκπαιδευτικά προγράμματα σχεδιάζονται και υλοποιούνται τόσο για τους μαθητές της πρωτοβάθμιας και της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης που επισκέπτονται κάποιο μουσείο με το σχολείο τους, όσο και για παιδιά όλων των ηλικιών που βρίσκονται στο χώρο του μουσείου με την οικογένειά τους, έξω από το σχολικό πλαίσιο. Ένα εκπαιδευτικό πρόγραμμα θεωρείται επιτυχημένο όταν τα παιδιά συμμετέχουν σε αυτό και με την ολοκλήρωσή του έχουν εμπλουτίσει τις γνώσεις τους, διαμορφώνοντας θετική στάση απέναντι σ' αυτό.

Τα εκπαιδευτικά προγράμματα των μουσείων «αξιοποιούν τις ενεργητικές-διερευνητικές μεθόδους μάθησης, την παρατήρηση, την εξερεύνηση, τον διάλογο και το παιχνίδι» (Φιλίππουπολίτη 2015: 113-114), ενώ η χρονική τους διάρκεια ποικίλλει από λίγες ώρες μέχρι κάποιους μήνες. Την οργάνωσή τους αναλαμβάνουν συνήθως μουσειοπαιδαγωγοί, αλλά συνήθως συνεργάζονται με άλλους αρμόδιους όπως είναι οι εκπαιδευτές και εκπρόσωποι μη κερδοσκοπικών οργανισμών. Ακόμα και ο χώρος όπου διεξάγονται τα προγράμματα δεν είναι συγκεκριμένος, καθώς μπορεί να είναι ο εκθεσιακός χώρος, οι ειδικά διαμορφωμένες αίθουσες του μουσείου, το τμήμα συντήρησης των συλλογών ή χώροι εκτός μουσείου.

Η μεγαλύτερη συνεισφορά των εκπαιδευτικών προγραμμάτων στο χώρο του πολιτισμού αποτελεί το γεγονός ότι καταφέρνουν να φέρουν σε επαφή τους μαθητές με τα μουσειακά εκθέματα και τον μουσειακό χώρο, δίνοντας άλλο νόημα στη μαθησιακή διαδικασία και βοηθώντας τον μαθητή να διαμορφώσει θετική στάση απέναντι στους πολιτισμικούς χώρους, μια στάση την οποία ο μαθητής είναι πιθανό να διατηρήσει και στην ενήλικη ζωή του, συμβάλλοντας μ' αυτόν τον τρόπο στη διά βίου εκπαίδευση και στην ενίσχυση της παιδείας.

Ωστόσο, παρόλο που οι περισσότεροι εκπαιδευτικοί έχουν θετική στάση απέναντι στα εκπαιδευτικά προγράμματα, οι περισσότεροι από αυτούς αποφεύγουν να συμμετέχουν στο σχεδιασμό και στην υλοποίησή τους, ακόμα κι όταν αυτά πραγματοποιούνται στο σχολικό χώρο, κυρίως λόγω της ανεπαρκούς κατάρτισής τους (Καλογιάννη 2015: 120).

3.4. Είδη εκπαιδευτικών προγραμμάτων

Τα εκπαιδευτικά προγράμματα διαχωρίζονται σε δύο μεγάλες κατηγορίες, ανάλογα με το ποιος τα σχεδιάζει και τα υλοποιεί. Στην πρώτη κατηγορία ανήκουν τα εκπαιδευτικά προγράμματα που οργανώνονται από τα μουσεία και τους μουσειοπαιδαγωγούς και στην δεύτερη κατηγορία ανήκουν αυτά που οργανώνονται από τους εκπαιδευτικούς των σχολείων (Νικονάνου 2015: 96).

3.4.1 Εκπαιδευτικά προγράμματα μουσείων

Τα εκπαιδευτικά προγράμματα των μουσείων περιλαμβάνουν μια σειρά από δραστηριότητες που οργανώνονται και πραγματοποιούνται στα μουσεία. Οι δραστηριότητες αυτές είναι οι πιο γνωστές και συχνές που φέρνουν κοντά το σχολείο με το μουσείο. Τα προγράμματα αυτά στηρίζονται τόσο στις μόνιμες εκθέσεις των μουσείων, όσο και στις περιοδικές ή σε άλλα σημαντικά γεγονότα που σχετίζονται με το μουσείο και τον πολιτισμό ενός τόπου. Επίσης, λαμβάνονται υπ' όψιν οι διαφορετικές ηλικιακές ομάδες και τα προγράμματα απευθύνονται σε στοχευμένες ηλικίες, τόσο της πρωτοβάθμιας όσο και της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης.

Η ύπαρξη των εκπαιδευτικών προγραμμάτων στα μουσεία είναι σχεδόν δεδομένη πλέον, όμως εξαρτάται από τις οικονομικές δυνατότητες του μουσείου και από την παρουσία ειδικευμένου προσωπικού (Νικονάνου 2015: 96). Μεγάλα μουσεία, όπως το Μουσείο της Ακρόπολης, το Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο, το Μουσείο Γουλανδρή Φυσικής Ιστορίας και το Μουσείο Μπενάκη, προσφέρουν μια μεγάλη ποικιλία από εκπαιδευτικά προγράμματα, το οποία αφορούν διαφορετικές θεματικές ενότητες, απευθύνονται σε διαφορετικές ηλικιακές ομάδες και προσφέρουν πρωτότυπες εμπειρίες στους συμμετέχοντες. Τα πράγματα είναι πιο περιορισμένα στις μη αστικές περιοχές, όπου τα μουσεία είναι λιγότερα και αναγκαστικά περιορίζονται λόγω των συνθηκών. Προσφέρεται περιορισμένος αριθμός εκπαιδευτικών προγραμμάτων, κυρίως λόγω των οικονομικών δυσχερειών αλλά και λόγω της ανεπαρκούς στελέχωσης με τους κατάλληλους επαγγελματίες.

Τα εκπαιδευτικά προγράμματα σχετίζονται ως προς τη θεματική τους με τα μουσεία στο οποία υλοποιούνται. Για παράδειγμα, το 2020 το Βιομηχανικό Μουσείο Φωταερίου στον Κεραμεικό, με αφορμή τον εορτασμό της Διεθνούς Ημέρας Μουσείων, πραγματοποίησε το διαδικτυακό εκπαιδευτικό πρόγραμμα «Οι κυρίες Πορτατίφ» για παιδιά από 6 ετών και άνω (Ψηφιακές Δράσεις και Εκπαιδευτικά Προγράμματα – Βιομηχανικό Μουσείο Φωταερίου). Μέσω αυτού του προγράμματος οι συμμετέχοντες ενημερώθηκαν για το ποιος ίδρυσε το εργοστάσιο φωταερίου και άντλησαν πληροφορίες για τη λειτουργία του ίδιου του εργοστασίου.

Σε μεγαλύτερα μουσεία όπου πραγματοποιούνται περισσότερα εκπαιδευτικά προγράμματα, οι θεματικές συνήθως ποικίλλουν καθώς εστιάζουν σε πιο εξειδικευμένα θέματα. Για παράδειγμα, στο Μουσείο Λαϊκής Τέχνης στην Πλάκα υπάρχουν τα προγράμματα «Τον παλιό εκείνο τον καιρό», «Φορεσιά μου πλουμισμένη και χλιοτραγουδισμένη», «Καλντερίμια και χαγιάτια, αρχοντόσπιτα, παλάτια...», καθώς επίσης και προγράμματα που αφορούν συγκεκριμένες

ελληνικές γιορτές, όπως «Τα χριστουγεννιάτικα έθιμα του λαού μας» και «Η ελληνική Αποκριά» (Εκπαιδευτικά Προγράμματα. Μουσείο Ελληνικής Λαϊκής Τέχνης). Μέσα από αυτά οι μαθητές γνωρίζουν τον ελληνικό λαϊκό πολιτισμό, την ελληνική παράδοση και την ιστορία του τόπου, ερχόμενοι σε επαφή με διαφορετικές εκφάνσεις του, όπως την ενδυμασία, την υφαντική και την αργυροχοΐα. Εκτός από τα ανωτέρω εκπαιδευτικά προγράμματα για σχολεία, το Μουσείο Λαϊκής Τέχνης διαθέτει εργαστήρια δημιουργικής απασχόλησης, φορητές εκπαιδευτικές μουσειοσκευές που μπορούν να αξιοποιηθούν από τον εκπαιδευτικό στην τάξη, αλλά και εκπαιδευτικά προγράμματα για ομάδες ατόμων με αναπηρίες. Ιδίως τα εκπαιδευτικά προγράμματα για παιδιά με αναπηρίες αποτελούν έναν τομέα ο οποίος δεν είναι ακόμα ιδιαίτερα ανεπτυγμένος στη χώρα μας, όμως γίνονται προσπάθειες ώστε να καλυφθεί το συγκεκριμένο κενό.

Συν τοις άλλοις, πολλά μουσεία, όπως αυτό της Κυκλαδικής Τέχνης, πραγματοποίησαν εκπαιδευτικά προγράμματα μέσω διαδικτύου κατά την περίοδο του κορωνοϊού, ανταποκρινόμενα στις ανάγκες της εποχής (Ζήνδρου 2021). Με την αξιοποίηση παραμυθιών, διαδραστικών ξεναγήσεων, εικαστικών εργαστηρίων, αλλά και με τη βοήθεια του θεάτρου, της φωτογραφίας και της μουσικής τα παιδιά έρχονται σε επαφή με τα εκθέματα των μουσείων, ενεργοποιούν τη φαντασία τους και οξύνουν τη δημιουργικότητά τους. Ακόμα, υπάρχουν εκπαιδευτικά προγράμματα τα οποία πραγματοποιούνται μόνο τα Σαββατοκύριακα προκειμένου τα παιδιά να μπορούν να συμμετέχουν σ' αυτά μαζί με τους γονείς τους, χωρίς να έχουν περιορισμούς από τις σχολικές ώρες που επιβαρύνουν το καθημερινό τους πρόγραμμα.

Σε κάθε περίπτωση πάντως ο σχεδιασμός των εκπαιδευτικών προγραμμάτων στηρίζεται στην «επιλογή» και στην «αφαίρεση» (Νικονάνου 2015: 96-97), δηλαδή επιλέγονται συγκεκριμένα εκθέματα προς ενασχόληση, ώστε οι μαθητές να τα κατανοήσουν σε βάθος, και «αφαιρούνται» τα υπόλοιπα από το εκπαιδευτικό πρόγραμμα, καθώς είναι αδύνατο και κουραστικό να έρθουν οι μαθητές σε επαφή με όλα τα αντικείμενα που υπάρχουν σε ένα μουσείο. Η «επιλογή» και η «αφαίρεση» καθορίζεται και από την ηλικιακή ομάδα των μαθητών. Στις μικρότερες ηλικιακές ομάδες, όπως αυτές του δημοτικού, προσφέρονται λιγότερο εκτεταμένες και απαιτητικές γνώσεις από ό,τι στις λυκειακές ομάδες, ενώ ο τρόπος παρουσίασης είναι περισσότερο παιγνιώδης.

Τα εκπαιδευτικά προγράμματα για τους μαθητές διαμορφώνονται με βάση τις αντίστοιχες ηλικιακές ομάδες στο σχολικό χώρο. Η συνήθης διάκριση περιλαμβάνει πρώτον τα παιδιά προσχολικής και πρώτης σχολικής ηλικίας (δηλαδή τα παιδιά του Νηπιαγωγείου και της Α, Β και Γ τάξης του Δημοτικού), δεύτερον τους μαθητές των υπόλοιπων τάξεων του Δημοτικού (Δ, Ε και Στ), τρίτον τους μαθητές του Γυμνασίου και, τέλος, τους μαθητές του Λυκείου (Νικονάνου 2015: 100). Σε γενικές γραμμές, όμως, διαπιστώνεται ότι στη χώρα μας τα περισσότερα εκπαιδευτικά προγράμματα αφορούν τις τάξεις του Δημοτικού, και κυρίως την Δ, Ε και Στ, ενώ δεν υπάρχει σχεδόν καθόλου μέριμνα για τα παιδιά του Νηπιαγωγείου και τους μαθητές των λυκειακών τάξεων. Ειδικά για την τελευταία κατηγορία, οι μαθητές του Λυκείου περιορίζονται συνήθως στις παραδοσιακές ξεναγήσεις, χωρίς να τους δίνεται η δυνατότητα να αλληλοεπιδράσουν με τα εκθέματα και τον μουσειακό χώρο.

Η ηλικιακή ομάδα παίζει μεγάλο ρόλο για τη δημιουργία ενός εκπαιδευτικού προγράμματος, καθώς θα πρέπει αυτό να ανταποκρίνεται στις γνωστικές και μαθησιακές ικανότητες των μαθητών ώστε η προσπάθεια να έχει αποτέλεσμα. Βάσει της ηλικιακής ομάδας καθορίζονται οι μέθοδοι που εφαρμόζονται και το περιεχόμενο κάθε προγράμματος. Για τις μικρότερες ηλικίες δίνεται περισσότερος χρόνος για την επεξεργασία των πληροφοριών και τους επιτρέπεται μεγαλύτερη ελευθερία κίνησης στο χώρο για να εξοικειωθούν μ' αυτόν και να τον γνωρίσουν καλύτερα. Επίσης, συνήθως στο τέλος του προγράμματος συμπεριλαμβάνεται μια μορφή δημιουργικής πρακτικής άσκησης που προϋποθέτει την εξάσκηση της λεπτής κινητικότητας των μαθητών. Στις μεγαλύτερες ηλικίες προσφέρονται περισσότερα πληροφοριακά κείμενα για ανάγνωση με παράλληλη αξιοποίηση εποπτικού υλικού, ενώ οι προβλεπόμενες δραστηριότητες μπορεί να είναι αυξημένης δυσκολίας. Γενικά, πάντως, η εφαρμογή στα εκπαιδευτικά προγράμματα βιωματικών μεθόδων για τη γνωριμία με το μουσειακό υλικό ενδείκνυται για όλες τις ηλικιακές ομάδες, καθώς κεντρίζει την περιέργεια των μαθητών και τους καθιστά δημιουργικούς, αρκεί οι δραστηριότητες αυτές να είναι κατάλληλα προσαρμοσμένες στις ηλικίες των μαθητών, ώστε να μην είναι ούτε απαιτητικές ούτε εξαιρετικά εύκολες.

Προκειμένου τα εκπαιδευτικά προγράμματα να φέρουν σε επαφή τα εκθέματα του μουσείου και το μαθητικό κοινό με ωφέλιμα αποτελέσματα, είναι αναγκαίο να δημιουργηθεί το κατάλληλο εποπτικό υλικό, όπως για παράδειγμα φωτογραφίες, σκίτσα και κατόψεις, το οποίο λειτουργεί συμπληρωματικά στο προσφερόμενο υλικό της μουσειακής έκθεσης. Επίσης, είναι πιθανό να χρειαστεί η δημιουργία κατάλληλου εκπαιδευτικού υλικού, όπως είναι τα φύλλα δραστηριοτήτων, προκειμένου να διευκολυνθεί η προσέγγιση του υλικού από τους μαθητές και να επιτευχθεί η κατανόησή του (Νικονάνου 2015: 97). Οι μουσειοπαιδαγωγοί, το ειδικευμένο προσωπικό κάθε μουσείου και οι εμπυχωτές είναι τα αρμόδια άτομα που φέρνουν εις πέρας τα εκπαιδευτικά προγράμματα, οργανώνοντας το σχετικό υλικό.

Σύμφωνα με την Νικονάνου (2015: 97) τα στάδια που συνήθως ακολουθούνται στη διεξαγωγή των εκπαιδευτικών προγραμμάτων είναι τα ακόλουθα:

A. Αρχικά επιδιώκεται η εμπύχωση του μαθητικού κοινού για τη συμμετοχή του στο πρόγραμμα, γίνεται ενημέρωση σχετικά με το μουσείο και το πρόγραμμα στο οποίο θα συμμετάσχουν είτε με τη μέθοδο της αφήγησης είτε με αυτή της σωκρατικής μαιευτικής. Ο υπεύθυνος μπορεί να αξιοποιήσει εποπτικό υλικό για να προσελκύσει το κοινό και για να βοηθήσει στην κατανόηση των όσων αναφέρει. Συνήθως αυτό το στάδιο πραγματοποιείται στο χώρο του μουσείου όπου υπάρχει η προς μελέτη έκθεση ή στο χώρο των εκπαιδευτικών δραστηριοτήτων του μουσείου.

B. Κατά το δεύτερο στάδιο αρχίζει η επαφή με τα ίδια τα εκθέματα και αξιοποιείται το εκπαιδευτικό υλικό που έχει δοθεί στους μαθητές. Αυτό συνήθως πραγματοποιείται είτε με τη μορφή της ξενάγησης κατά την οποία ο υπεύθυνος αφηγείται στους μαθητές θέματα σχετικά με όσα παρατηρούν, είτε με τη μορφή της συζήτησης οπότε ο υπεύθυνος μπορεί να αξιοποιήσει τη μαιευτική μέθοδο για να προσελκύσει το ενδιαφέρον των μαθητών και να τους κινητοποιήσει, είτε

με τη μορφή της εξερεύνησης, οπότε οι ίδιοι οι μαθητές μέσω της αποκαλυπτικής μεθόδου και με τη βοήθεια κατάλληλου υλικού δραστηριοτήτων οδηγούνται στην ανακάλυψη της γνώσης ατομικά ή ομαδικά.

Γ. Στο τελευταίο στάδιο συνήθως εφαρμόζονται ποικίλες βιωματικές μέθοδοι προσέγγισης όλων των θεματικών ενοτήτων που αναφέρθηκαν στη διάρκεια του εκπαιδευτικού προγράμματος, προκειμένου να επιτευχθεί εμβάθυνση και καλύτερη κατανόηση των νέων γνώσεων. Για παράδειγμα, πραγματοποιούνται θεατρικές, μουσικές, χορευτικές κ.ά. δραστηριότητες που βοηθούν τους μαθητές αφενός να εφαρμόσουν όσα έμαθαν και αφετέρου να τα συσχετίσουν και με άλλες πτυχές της καθημερινής τους ζωής.

Προκειμένου οι μαθητές να λάβουν μέρος σε ένα εκπαιδευτικό πρόγραμμα, θα πρέπει να προηγηθεί ενημέρωση του σχολείου από την πλευρά του μουσείου ή να ενδιαφερθεί ο εκπαιδευτικός για τα εκπαιδευτικά προγράμματα των μουσείων και να αναζητήσει περισσότερες πληροφορίες στο διαδίκτυο. Ύστερα από την επικοινωνία μεταξύ μουσείου και σχολείου, οι μαθητές μεταβαίνουν στον μουσειακό ή αρχαιολογικό χώρο με τη συνοδεία των δασκάλων ή καθηγητών τους και παρακολουθούν το πρόγραμμα. Κατά τη διάρκεια του προγράμματος (συνήθως 2 ώρες) ο δάσκαλος ή ο καθηγητής επιβλέπει τη συμπεριφορά των μαθητών, όμως δεν χρειάζεται να συμμετέχει και ο ίδιος στο πρόγραμμα.

Εκτός από το υλικό που αξιοποιείται κατά τη διάρκεια του προγράμματος, ο υπεύθυνος μπορεί να προετοιμάσει υλικό προετοιμασίας πριν από την επίσκεψη των μαθητών, αλλά και υλικό με δραστηριότητες για μετά την επίσκεψη. Και στις δύο περιπτώσεις η συνεργασία των υπευθύνων του μουσείου με τον εκπαιδευτικό και η προσωπική κινητοποίηση του τελευταίου είναι πολύ σημαντικές προκειμένου η δράση να είναι ολοκληρωμένη και οι μαθητές να αποκομίσουν τα μέγιστα οφέλη.

3.4.2 Εκπαιδευτικά προγράμματα από τους εκπαιδευτικούς των σχολείων

Εκτός από την περίπτωση των εκπαιδευτικών προγραμμάτων που σχεδιάζονται και πραγματοποιούνται από τους υπεύθυνους των μουσείων, όπως είδαμε στην προηγούμενη υποενότητα, υπάρχουν και τα προγράμματα αυτά που οργανώνονται από τους ίδιους τους εκπαιδευτικούς των σχολείων με τη βοήθεια βέβαια των μουσείων. Η διεξαγωγή αυτών των προγραμμάτων μπορεί να γίνει στο σχολείο, στο μουσείο ή και στους δύο χώρους, ανάλογα με τους στόχους που θέτει ο εκπαιδευτικός (Νικονάνου 2015: 102). Τα μέσα που προσφέρουν τα ίδια τα μουσεία, όπως είναι οι μουσειοσκευές και τα εκπαιδευτικά πακέτα, παρέχουν σημαντική βοήθεια σε έναν εκπαιδευτικό που ενδιαφέρεται να οργανώσει ένα πρόγραμμα με δική του πρωτοβουλία στο πλαίσιο του σχολικού μαθήματος.

Το πλεονέκτημα που χαρακτηρίζει αυτού του είδους τα προγράμματα είναι το γεγονός ότι ο εκπαιδευτικός γνωρίζει τις ιδιαιτερότητες της μαθητικής ομάδας στην οποία απευθύνεται και

μπορεί να σχεδιάσει ένα πρόγραμμα που να ταιριάζει απόλυτα στις συγκεκριμένες ανάγκες, καλύπτοντας ενδεχομένως κάποια κενά στις γνώσεις των μαθητών, αλλά και κινητοποιώντας τους περισσότερο απέναντι στο μάθημα που διδάσκονται. Παράλληλα, καθίσταται εφικτή η δημιουργία μιας πιο στενής σχέσης ανάμεσα στο σχολείο και στο μουσείο, ιδίως όταν αξιοποιείται η μέθοδος project, με αποτέλεσμα αφενός το μουσείο να αποκτά πιο ενεργό ρόλο στη σχολική ζωή και, αφετέρου, οι μαθητές να προσεγγίζουν διαφορετικά τον μουσειακό χώρο, δηλαδή ως ένα μέρος που συμβάλλει δημιουργικά στην εξέλιξή τους. Με τη μέθοδο project οι μαθητές εξοικειώνονται περισσότερο με την έρευνα και τη συνεργασία, βιώνουν την αλληλεγγύη και την ισότητα, ενώ προσεγγίζουν τη γνώση διαθεματικά, χαρακτηριστικά που θεωρούνται απαραίτητα για τη μετέπειτα εξέλιξη στη ζωή τους σε προσωπικό και επαγγελματικό επίπεδο. Μ' αυτόν τον τρόπο, λοιπόν, τόσο το σχολείο όσο και το μουσείο «ανοίγουν τις πόρτες τους» στην κοινωνία, βοηθώντας τους μαθητές να γίνουν ώριμοι και κριτικά σκεπτόμενοι πολίτες.

Πιο συγκεκριμένα, οι φάσεις από τις οποίες αποτελείται η μέθοδος project και τις οποίες πρέπει να έχουν υπ' όψιν τους οι εκπαιδευτικοί που σχεδιάζουν τέτοιου είδους δράσεις είναι οι ακόλουθες (Νικονάνου 2015: 103):

A. Αρχικά ο εκπαιδευτικός προβληματίζεται πάνω στο θέμα που τον απασχολεί και έρχεται σε επαφή με τους αρμόδιους φορείς, όπως είναι τα μουσεία και οι αρχαιολογικοί χώροι. Τους ενημερώνει για το θέμα που τον ενδιαφέρει και οργανώνει τον τρόπο προσέγγισής του.

B. Στη δεύτερη φάση λαμβάνουν χώρα οι ερευνητικές δραστηριότητες που ανατίθενται στους μαθητές και ακολουθεί η αυτοαξιολόγηση του εκπαιδευτικού και του προγράμματος, γεγονός που οδηγεί σε τυχόν τροποποιήσεις πάνω στον αρχικό σχεδιασμό.

Γ. Τέλος, στην τρίτη φάση γίνεται η επεξεργασία και η παρουσίαση των αποτελεσμάτων στο κοινό.

Σε όλη αυτή τη διαδικασία ο εκπαιδευτικός παίζει καθοριστικό ρόλο, καθώς όχι μόνο οργανώνει όλο το σχεδιασμό του προγράμματος, αλλά ταυτόχρονα είναι υπεύθυνος για τον συντονισμό της μαθητικής ομάδας και για την αποτελεσματική συνεργασία με το μουσείο. Βέβαια, χρήσιμο είναι το μουσείο να διαθέτει τα κατάλληλα άτομα που θα μπορούν να βοηθήσουν στο εγχείρημα του εκπαιδευτικού με το να του παρέχουν ελεύθερη πρόσβαση στους χώρους του μουσείου, καθοδήγηση για τα εκθέματα και τον τρόπο λειτουργίας του μουσείου, καθώς και κατάλληλο εκπαιδευτικό υλικό προς αξιοποίηση στην τάξη ή στον μουσειακό χώρο. Μάλιστα, η παρουσίαση του εκπαιδευτικού προγράμματος μετά την ολοκλήρωσή του ώστε να γνωστοποιηθεί στο ευρύτερο κοινό και ειδικά η προβολή των μαθητικών εργασιών καθιστά τη δράση περισσότερο βιωματική και ωφέλιμη για τους μαθητές, καθώς αποκτά συγκεκριμένο σκοπό και σχετίζεται με τη σύγχρονή τους πραγματικότητα.

Ο εκπαιδευτικός μπορεί να σχεδιάσει εκπαιδευτικά προγράμματα για τους μαθητές όλων των ηλικιακών βαθμίδων, όπως ακριβώς συμβαίνει με τα προγράμματα των μουσείων. Ιδίως για τα ολόημερα σχολεία η μέθοδος project ενδείκνυται λόγω της χρονικής διάρκειας που απαιτείται

για την ολοκλήρωσή της, ενώ για τους έφηβους μαθητές, ένα αρκετά απαιτητικό κοινό, αποτελεί μία ενδιαφέρουσα προσέγγιση, αφού τους ενεργοποιεί και τους βοηθάει να αξιοποιήσουν ποικίλες δεξιότητες, όπως είναι η δημιουργικότητα, η ομαδική εργασία, η διαχείριση της πληροφορίας, ο αυτοέλεγχος και η προσωπική ανάπτυξη.

Όλα τα ανωτέρω καθιστούν επιτακτική την επιμόρφωση των εκπαιδευτικών πάνω σε θέματα μουσειακής εκπαίδευσης, προκειμένου να είναι σε θέση να ανταποκριθούν πιο αποτελεσματικά σ' αυτό το ρόλο. Έτσι, οι εκπαιδευτικοί θα πρέπει να εξοικειωθούν με τη λειτουργία των μουσείων, να έρθουν σε επαφή με τη μουσειακή μάθηση, να γνωρίσουν τρόπους αξιοποίησης του υλικού που παρέχεται από τα μουσεία για εκπαιδευτικούς σκοπούς, να αυξήσουν τις σχολικές επισκέψεις στα μουσεία και να επιδιώξουν συνεργασία με τους υπεύθυνους των μουσείων και τους μουσειοπαιδαγωγούς (Νικονάνου 2015: 105). Η ανάθεση αυτών των υποχρεώσεων σε συγκεκριμένους εκπαιδευτικούς από τη διεύθυνση του σχολείου θα βοηθούσε στην ομαλή συνεργασία των δύο φορέων και στον σωστό χειρισμό οργανωτικών θεμάτων, ώστε οι δράσεις να πραγματοποιούνται απρόσκοπτα. Παράλληλα, ο εκπαιδευτικός είναι σε θέση να σχεδιάσει ένα εκπαιδευτικό πρόγραμμα πιο κοντά στα ζητούμενα του αναλυτικού προγράμματος και να το εντάξει ως συστατικό στοιχείο των μαθημάτων που διδάσκει. Οι επιμορφωτικές δραστηριότητες ωφελούν τους εκπαιδευτικούς επαγγελματικά και ατομικά, καθώς μέσω των βιωματικών εργαστηρίων τους εξοικειώνονται με έννοιες όπως αυτή της δημιουργικής προσωπικής έκφρασης, της συνεργασίας, της έμπνευσης και της ψυχαγωγίας, προετοιμάζοντάς τους κατάλληλα ώστε να τα εφαρμόσουν στους μαθητές τους κατά τη διεξαγωγή των δικών τους εκπαιδευτικών προγραμμάτων.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Στην παρούσα εργασία ασχοληθήκαμε με τη θέση που κατέχουν τα μουσεία στην ανάπτυξη του γνωστικού και κοινωνικού τομέα στη ζωή των μαθητών. Αρχικά παρουσιάστηκε η ιστορική εξέλιξη των μουσείων, ο ορισμός τους, οι σκοποί και η λειτουργία τους, τα χαρακτηριστικά και τα είδη τους, ενώ στη συνέχεια δόθηκε έμφαση στην εκπαιδευτική πλευρά του θέματος, δηλαδή στη μουσειοπαιδαγωγική, παρουσιάζοντας αρχικά την ιστορική αναδρομή της μουσειακής εκπαίδευσης, τον ορισμό της, τους σκοπούς και τους στόχους της. Εν συνεχεία, παρουσιάστηκαν οι βασικές διαφορές μεταξύ σχολείου και μουσείου και τονίστηκε η σπουδαιότητα της μεταξύ τους συνεργασίας, αναδείχθηκε ο ρόλος του εκπαιδευτικού και του γονέα στην ενίσχυση της επαφής του μαθητή με τους μουσειακούς χώρους και παρουσιάστηκε η συμβολή του μουσείου στην εκπαίδευση του παιδιού, καθώς λειτουργεί συμπληρωματικά με το σχολείο. Επίσης, τονίστηκε ο ρόλος του μουσειοπαιδαγωγού και η χρησιμότητα των εκπαιδευτικών προγραμμάτων που διενεργούνται κατά κύριο λόγο από τα μουσεία αλλά και από το σχολείο και τους εκπαιδευτικούς σπανιότερα, ενώ αναφέρθηκε το πόσο σημαντική είναι η

επιμόρφωση των εκπαιδευτικών σε θέματα μουσειοπαιδαγωγικής εκπαίδευσης, ώστε να μπορούν να συμβάλλουν όσο το δυνατόν περισσότερο στη μορφωτική εξέλιξη των μαθητών.

Παρά την ευρύτητα των θεμάτων, το αντικείμενο της μουσειακής εκπαίδευσης δεν ήταν δυνατόν να μελετηθεί διεξοδικά στο πλαίσιο της παρούσης εργασίας και γι' αυτό το λόγο δεν αναπτύχθηκαν θέματα όπως για παράδειγμα τα εκπαιδευτικά προγράμματα για άτομα με αναπηρίες, θέματα, όμως, που μπορούν να αποτελέσουν αντικείμενα μελέτης άλλων εργασιών. Ωστόσο, έγινε σαφές ότι ο βασικότερος ρόλος του μουσείου είναι κοινωνικός και επικοινωνιακός, με στόχο το άνοιγμα προς την κοινωνία. Ειδικότερα για τα εκπαιδευτικά προγράμματα των μουσείων στη χώρα μας, χρειάζεται να γίνουν ακόμα αρκετά βήματα ώστε να υπάρχουν σε όλα τα μουσεία και να ενισχυθεί η σχέση μεταξύ των μουσειοπαιδαγωγών και των εκπαιδευτικών, ώστε οι επισκέψεις στα μουσεία και η συμμετοχή των μαθητών στα προγράμματα να είναι πιο συχνή. Οι θεσμικές αλλαγές, η εξασφάλιση χρηματοδοτήσεων, η ενεργή δράση και βούληση από την πλευρά των μουσείων και η επιμόρφωση των εκπαιδευτικών θα οδηγήσουν στην ανάπτυξη της μουσειακής εκπαίδευσης και στην ενίσχυση των σχέσεων μουσείων και σχολείων.

Βιβλιογραφία

- **Alain Schnapp (1996). 'The discovery of the past: The origins of archaeology'**
London: British Museum Press
- Άλκηστις (1995). Μουσεία και σχολεία Δεινόσαυροι και αγγεία. Ελληνικά Γράμματα: Αθήνα
- Ambrose, T., & Paine, C. (2006). Museum Basics (2nd ed.). London: Routledge
- Αντζουλάτου- Ρετσίλα (1986), Λαογραφικά μουσεία και παιδεία. Χ. ε. : Αθήνα
- Γιόφτσαλη, Κ. (χχ) Η σχέση των ελληνικών μουσείων με τις οικογένειες: Ουτοπία ή πραγματικότητα; (Προσπελάστηκε στις 11/8/2021,

https://www.academia.edu/11486810/H_σχέση_των_ελληνικών_μουσείων_με_τις_οικογ_ένειες_Ουτοπία_ή_πραγματικότητα_)

- Εκπαιδευτικά Προγράμματα. Μουσείο Ελληνικής Λαϊκής Τέχνης (Προσπελάστηκε στις 20/8/2021, https://culture.gov.gr/DocLib/g_25758.pdf)
- Ζήνδρου, Μ., 2021, *Online εργαστήρια για παιδιά και γονείς στο Μουσείο Κυκλαδικής Τέχνης* (Προσπελάστηκε στις 16/8/2021, <https://www.kathemeragoneis.com/online-ergastiria-gia-paidia-kai-goneis-st/>)
- Hooper Greenhill E. (2006). «Το μουσείο και οι πρόδομοί του». Μτφρ .Παππάς Ανδρέας, ΠΙΟΠ, Αθήνα
- <https://babytips.gr/tips/mouseia-online?dt=1631272093812>
- Καλογιάννη, Αι. (2015) Αξιοποιώντας παιδαγωγικά τις επισκέψεις σε μουσεία. Η περίπτωση του Αθανασάκειου Αρχαιολογικού Μουσείου Βόλου, *Museumedu 1*, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας, σελ. 115-134. (Προσπελάστηκε στις 10/8/2021, <http://museumedulab.ece.uth.gr/main/sites/default/files/5.%20%20AMB%202.pdf>)
- Κοσμίδου, Δ. (2014). Ο εκπαιδευτικός και κοινωνικός ρόλος του σύγχρονου παιδικού μουσείου. Retrieved from <http://repo.lib.duth.gr/jspui/bitstream/123456789/922/1/EA1102.PDF>
- Μουσείο Ελληνικής Παιδικής Τέχνης -Childrens Art Museum. (2017). Retrieved October 16, 2017, from http://www.childrensartmuseum.gr/view_subpage/3/idrysi
- Μουσείο Πειραμάτων | εκπαιδευτικά προγράμματα | επιστήμη και εκπαίδευση | πειράματα για παιδιά. (n.d.). Retrieved November 2, 2017, from <http://www.mouseiopeiramaton.gr/>
- Μουσείο Συναισθημάτων Παιδικής Ηλικίας. (2014). Retrieved December 5, 2017, from <http://www.mce.gr/>

- Νάκου Ε. (2001), Μουσεία: εμείς, τα πράγματα και ο πολιτισμός. Εκδόσεις: Νήσος, Αθήνα.
- Νάκου, Ε. (2006). Μουσεία και σχολεία- Εμπειρίες και προοπτικές. Εισήγηση στο επιστημονικό διήμερο με θέμα: Η τέχνη και ο πολιτισμός ως πεδίο ευέλικτων διαθεματικών προσεγγίσεων, Προτάσεις για την επιμόρφωση των εκπαιδευτικών, Πανεπιστήμιο Κρήτης, 13-14 Μαΐου 2006.
- Νάκου, Ε. (2010). Το μουσείο ως χώρος συνάντησης ποικίλων εκπαιδευτικών αντιλήψεων και πρακτικών: Γενικές παρατηρήσεις με βάση έρευνα σε πανεπιστήμια και μουσεία της χώρας μας. Μουσεία και Εκπαίδευση. Αθήνα.
- Νικονάνου, Ν. (2005) . Ο ρόλος της Μουσειοπαιδαγωγικής στα σύγχρονα Μουσεία. Τετράδια Μουσειολογίας.
- Νικονάνου, Ν. (2009). Μουσειοπαιδαγωγική. Από τη θεωρία στην πράξη. Εκδόσεις: Πατάκης, Αθήνα.
- Νικονάνου, Ν. (2012) *Μουσειοπαιδαγωγική. Από τη θεωρία στην πράξη*, Πατάκης.
- Νικονάνου, Ν., Μπούνια, Α., Φιλιππουπολίτη, Αναστασία Χουρμουζιάδη, Α., & Γιαννούτσου, Ν. (2015). Μουσειακή μάθηση και εμπειρία στον 21ο αιώνα. Αθήνα: Σύνδεσμος Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών. Retrieved from <http://hdl.handle.net/11419/712>
- Νικονάνου, Ν. (2015). Μουσειακή μάθηση και εμπειρία στον 21ο αιώνα. Εκδόσεις: Ελληνικά Ακαδημαϊκά Ηλεκτρονικά Συγγράμματα και Βοηθήματα, Αθήνα.
- Ράπτου, Θ., Συνεργασία Μουσείου και Σχολείου. Ο ρόλος των Μουσειοπαιδαγωγών, στο *Ανακοίνωση στο 1ο Πανελλήνιο Συνέδριο Σχολικών Πολιτιστικών Προγραμμάτων:*

«Πολιτισμός και Αισθητική στην Εκπαίδευση», Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών - Ελληνική Εταιρεία Προστασίας Περιβάλλοντος και Πολιτιστικής Κληρονομιάς, Συμβούλιο Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης, Πειραιάς 25-26 Νοεμβρίου 2006 (Προσπελάστηκε στις 12/8/2021, <http://www.mouseiopaideagogiki.gr/articles/53-2010-12-16-09-00-47.html>)

- Φιλίππουπολίτη, Αν. (2015) Προγράμματα ελεύθερου χρόνου: Οικογένειες, παιδιά, ενήλικες. Στο *Μουσειακή μάθηση και εμπειρία στον 21ο αιώνα*, επιμ. Ν. Νικονάνου, ΣΕΑΒ, σελ. 113-128.
- Ψηφιακές Δράσεις και Εκπαιδευτικά Προγράμματα – Βιομηχανικό Μουσείο Φωταερίου (Προσπελάστηκε στις 20/8/2021, <https://icom-greece.mini.icom.museum/ψηφιακές-δράσεις-και-εκπαιδευτικά-πρ/>)